МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ

з навчальної дисципліни «ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ» вибіркових компонент освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

«Право (поліцейські)»

за темами:
«ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»
«АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА»
«ПАТЕНТНЕ ПРАВО»
«ДОГОВОРИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»
«ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»

Дніпро – 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО
Навчально-методичною радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Протокол від 31.08.2023 №12

СХВАЛЕНО
Вченою радою факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Протокол від 30.08.2023 №12

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції.
Протокол від 29.08.2023 № 29

РОЗРОБНИК:

1. Доцент кафедри цивільного права та процесу, кандидат юридичних наук, Михайло ФРОЛОВ.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

1. Завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права юридичного факультету Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, доктор політичних наук, кандидат юридичних наук, доцент Ігор АЛЄКСЄЄНКО
2. Керівник Адвокатського бюро «Хрипунова Дениса Григоровича» Денис ХРИПУНОВ

ТЕМА № 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ВСТУП
1. Поняття і види права інтелектуальної власності.
2. Результати творчої діяльності людини як об’єкт правового регулювання та охорони.
3. Державне управління інтелектуальною власністю.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ
Методичні поради щодо підготовки даної теми

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з Атомної Енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Розділ IV Торгівля і питання, пов’язані з торгівлею. Глава 9. Інтелектуальна власність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n1198
3. Конвенція про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності від 14.07.1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356.
5. Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 842 від 28.12.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0842915-19#Text
6. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко та ін. : за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 374 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/44252/1/Intelektualna_vlasnist_2021.pdf
7. Інтелектуальна власність. Підручник. Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: Харків, «Федорко». 2021. 262 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55638/3/Book_2021_Popova_Intelektualna_vlasnist.pdf
8. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2021. 540 с.
9. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.

10. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2019. 274 с.
11. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О.О. та ін.]. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції є розкриття основних положень права інтелектуальної власності як однієї з складових цивільного права, предметом вивчення якої є норми права, що регулюють майнові та особисті немайнові права фізичних та юридичних осіб, а також засвоєння слухачами норм та інститутів права інтелектуальної власності.

ВСТУП

При вивченні навчальної дисципліни будуть розглянуті основні теоретичні проблеми права інтелектуальної власності, положення чинного законодавства і практики його застосування відповідно до Конституції України, чинного Цивільного кодексу України, Законів України, керівних постанов Пленуму Верховного Суду України. При вивченні курсу враховуються новітні досягнення вітчизняної цивільної науки, розробки відомих українських вчених-цивілістів.

Найважливіші проблеми, базові норми та інститути права інтелектуальної власності, реалізацію конституційних положень щодо захисту прав і свобод людини та громадянина – всі ці питання концептуально висвітлюються в лекціях.

Вивчаючи дану тему курсу, ми розглянемо основоположні питання курсу, а саме: поняття і види права інтелектуальної власності; результати творчої діяльності людини.

І. ПОНЯТТЯ І ВИДИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття «інтелектуальна власність» виникло в процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у галузі науки, виробництва, мистецтва і літератури.

Вперше термін «інтелектуальна власність» вжив у 1845 році Чарльз Вудбарі (Charles Woodbury), суддя Окружного суду штату Массачусетс. В Європі вперше цей термін вжив Альфред Ніон (Alfred Nion) у своєму трактаті «Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs» («Цивільні права авторів, артистів та винахідників»), що був вперше опублікований у 1846 році.

Справжня історія терміну почалася у 1967 році, після створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Вона доклала багато зусиль для світового визнання для закріплення терміну, який є ключовою складовою частиною її назви.

У 1967 році у Стокгольмі було підписано Конвенцію про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності, якою було визначено, що **до інтелектуальної власності належать права на:** літературні, художні та наукові

твори; виконавчу діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; винаходи у сферах людської діяльності; наукові відкриття; промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення; захист від недобросовісного суперництва; усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Інтелектуальна власність у її сучасному розумінні базується на факті першого опублікування або реєстрації. Такий підхід нехтує той факт, що одна і та сама ідея, а також механізм втілення цієї ідеї, можуть виникнути одночасно в декількох людей. Відомим прикладом є історія про те, як Нікола Тесла та Томас Едісон одночасно дослідили низку електричних феноменів.

Концепція інтелектуальної власності є міждисциплінарною. Інтелектуальна власність одночасно аналізується у економічній теорії, теорії раціоналізаторства та винахідництва, теорії наукових досліджень та юриспруденції. Остання, в свою чергу, аналізує інтелектуальну власність з позицій права інтелектуальної власності, під яким у країнах континентального права розуміють міжгалузевий інститут цивільного права. Оскільки Україна відноситься до континентальних правових систем, ключові положення права інтелектуальної власності містяться у Четвертій книзі Цивільного кодексу України.

Право інтелектуальної власності – це сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з творчою діяльністю. При цьому цивільне право безпосередньо не регулює саму творчу діяльність, тому що процес творчості залишається за межами дії його норм. Функції цивільного права полягають у визнанні авторства на вже створені результати творчої діяльності, встановленні їхнього правового режиму, моральному і матеріальному стимулюванню і захисту прав авторів і інших осіб, що мають авторські права.

Авторські, винахідницькі і подібні їм права звичайно називають винятковими, тобто абсолютними суб'єктивними правами, що забезпечують їхнім носіям правомочності на вчинення різноманітних дій з одночасною забороною всім іншим особам чинити зазначені дії.

Проте інтелектуальна власність має свою істотну специфіку, що полягає в нематеріальній природі об'єктів права інтелектуальної власності, творчому характері праці по їх створенню, тобто це інститут власності на нематеріальні блага його суб'єктів. І тут не зовсім придатна класична тріада правомочностей власника, що здійснює звичайні майнові права, оскільки, відчужуючи, наприклад, об'єкт, своєї інтелектуальної власності, його творець не позбавляється тим самим усяких прав на нього, а набувач не одержує можливості за своїм розсудом змінювати цей об'єкт і узагалі вважати його винятково своїм. Тім більше, що у власність інших осіб переходять, як правило, не об'єкти права інтелектуальної власності, а матеріальні носії науково-технічних ідей і художніх образів (конкретні картини, видання, технічна документація).

Таким чином, сутність права інтелектуальній власності полягає в нематеріальній природі її об'єктів.

Зміст права інтелектуальної власності складають особисті немайнові (духовна власність) і пов'язані з ними майнові права її суб'єктів. Специфіка змісту права інтелектуальної власності складається в двоєдиній структурі й у тому, що тут майнові права не просто пов'язані з не майновими, смердоти виходять від немайнових прав і ґрунтуються на духовній власності творців.

У залежності від особливостей об'єктів права інтелектуальної власності можна виділити чотири її різновиди:

1) авторське право;
2) право на відкриття;
3) промислова власність (право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, що називають також патентним правом);
4) інші результати творчої діяльності, використовувані у виробництві (право на товарний знак, знак обслуговування, на раціоналізаторську пропозицію, фірмове найменування, охорону селекційних досягнень, топологій інтегральних схем, інтересів володаря «ноу-хау»).

Об'єкти права інтелектуальної власності варто відрізняти від матеріального носія, у якому виражений твір або інший результат інтелектуальної праці. Якщо право на об'єкти інтелектуальної власності належить тільки авторам і їхнім законним спадкоємцям, те право власності на матеріальні носії, у яких виражений твір, може належати необмеженому колові осіб, але вже не на праві інтелектуальної власності, а в порядку звичайного майнового права.

Стаття 54 Конституції України проголошує, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Держава надає захист інтелектуальній власності, авторських прав громадян, їх моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв’язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

За Конституцією кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати або поширювати зазначені результати без згоди їх власника лише за винятками, встановленими законами.

Аналізуючи суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності можна зробити висновок, що **інтелектуальна власність** – це результати творчої діяльності будь-якої фізичної особи. Її об'єктом, проте, є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються у певних матеріальних носіях. Докладніше зупинімося на питанні про співвідношення власності і права інтелектуальної власності. Право власності і право інтелектуальної власності – це різні правові інститути, хоча вони і мають багато спільного. Воно полягає в тому, що: їх суб'єктам належать однакові права на об'єкти власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності мають стосовно результатів творчої діяльності такі само правомочності як і суб'єкти звичайного права власності. Це - право володіння, користування і розпорядження об'єктом своєї власності на свій розсуд (ст. 41 Конституції України), спільними є способи виникнення права власності і права інтелектуальної власності, незважаючи на їх різноманітність. Право

власності виникає шляхом виробництва об'єкта, право інтелектуальної власності виникає також шляхом створення твору, винаходу тощо. Право власності виникає шляхом укладення цивільно-правових договорів, так само виникає й інтелектуальна власність.

Проте між цими двома видами права власності існує чимало суттєвих відмінностей. Зокрема:

1. Право власності не обмежене будь-яким строком. Цей строк може бути перерваний тільки у випадках, передбачених законом. Право інтелектуальної власності виникає, як правило, тільки після державної реєстрації результату творчої діяльності у відповідних державних органах. Для об'єктів права промислової власності, а також для засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту така реєстрація є необхідною, для об'єктів авторського права реєстрація є бажаною (вона засвідчує факт створення результату літературно-художньої творчості) і необхідна для реєстрації в подальшому об'єкта інтелектуальної власності у відповідних державних органах.

2. Право інтелектуальної власності є строковим, тобто воно припиняється з перебігом певного терміну, після чого об'єкт інтелектуальної власності стає суспільним надбанням. За загальним правилом дія авторського права на твір відбувається протягом життя автора та 70 років після його смерті, право на винаходи, корисні моделі – 20 років, право на промислові зразки – 10 років, право на товарні знаки – 10 років після подання заявки на отримання патенту або свідоцтва.

3. Об'єкти інтелектуальної власності – це не речі, як предмети матеріального світу, а ті ідеї, символи, образи, думки, гіпотези тощо, які виражені в об'єктивній формі – втілені в матеріальних носіях. У зв'язку з цим, об'єкти інтелектуальної власності здатні до тиражування, тобто до багаторазового втілення в матеріальному об'єкті.

4. З переходом права власності на річ до іншої особи, право інтелектуальної власності не переходить до нового власника. Передача прав на об'єкти інтелектуальної власності відбувається в спеціальному порядку. Як правило, договори щодо передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності підлягають обов'язковій державній реєстрації.

5. Діє принцип вичерпання права інтелектуальної власності, тобто автор не може заборонити використання та розповсюдження товару, який містить об'єкт інтелектуальної власності, якщо його правомірно було введено в обіг правовласником шляхом першого продажу.

6. Автору об'єкта інтелектуальної власності належить два види прав: майнові права та особисті немайнові права. Майнові права можуть передаватися іншим особам, немайнові права відчуженню не підлягають.

7. Відчуження права власності відбувається в повному обсязі, тоді як право інтелектуальної власності передається за ліцензійними договорами як в повному обсязі (виключна ліцензія), так і частково з обмеженням по строку, способу використання, території, кількості примірників тощо. Крім того, договори на передачу прав інтелектуальної власності підлягають державної реєстрації так само, як і право інтелектуальної власності.

8. Охорона права інтелектуальної власності в деяких випадках (наприклад, стосовно товарних знаків) обмежується територією певної держави, де відбулася державна реєстрація (за виключенням загальновідомих товарних знаків).

9. Результати творчої діяльності, що визнаються об’єктами права інтелектуальної власності, є різними за рівнем творчості, цілями створення, характером діяльності і, як наслідок, за правовим режимом виникнення, використання та охорони.

В залежності від об’єкту, що підлягає правовій охороні, в цивільному праві виділяють наступні види права інтелектуальної власності:

1. Авторське право – це сукупність норм цивільного права, якими регулюються відносини щодо визнання авторства й охорони творів науки, літератури і мистецтва, встановлення режиму їх використання, наділення їх авторів немайновими і майновими правами, захисту прав авторів та інших правоволоділців. Законом України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 8) визначено, що об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва. Авторське право на твір виникає у творця завдяки факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не потрібно реєстрації, іншого спеціального оформлення твору чи дотримання будь-яких формальностей. Власник виключних авторських прав для оповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, що розміщується на кожному екземплярі твору і складається з трьох елементів: латинської букви «С» обведеної колом: ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, та року першого опублікування твору.

2. Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, їх спадкоємців та інших правоволоділців, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання, права виробників фонограм, відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм і відеограм, а також організацій мовлення та їх правонаступників, які охороняються авторським правом. До об'єктів суміжних прав належать: виконання; фонограми; відеограми; програми (передачі) організацій мовлення. Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення.

3. Патентне право (право промислової власності) – це системна сукупність норм, що регулюють майнові й особисті немайнові відносини, які виникають у зв'язку з використанням авторства на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, з охороною прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, установленням режиму використання цих об'єктів, матеріальним і моральним стимулюванням, а також захистом прав авторів і патентовласників. Об'єктами патентного права є винаходи, корисні моделі і промислові зразки, яким надається правова охорона, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

Винахід – результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології, якщо воно є новим, має винахідницький рівень і є промислово

придатним для використання. Об'єктом винаходу може бути продукт, (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.

Корисна модель – це конструктивне виконання засобів виробництва і предметів споживання, а також їх складових частин. Корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона, відповідно до закону, є новою і придатною для промислового використання.

Промисловим зразком є художньо-конструкторське рішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд. Зміст промислового зразка складає не технічне рішення, а художньо-конструкторське рішення виробу, що формує його зовнішній вигляд: автомобіля, літака, телевізора тощо. Правова охорона надається промисловому зразку, що є новим і промислово придатним.

Набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом.

4. Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації товарів і послуг. До об’єктів такого виду права інтелектуальної власності відносять комерційне (фірмове) найменування, торговельну марку, право на географічне зазначення. Так, за ст. 489 ЦК правова охорона надається комерційному (фірмовому) найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Торговельна марка відповідно до ст. 492 ЦК України – будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, придатних для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Георафічне зазаначення у відповідності до ст. 1 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» являє собою найменування місця, що ідентифікує товар, який походить з певного географічного місця та має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, і хоча б один з етапів виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або переробка, та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території.

5. Право інтелектуальної власності на нетрадиційні об’єкти права інтелектуальної власності. До нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності прийнято відносити наукові відкриття, комерційну таємницю, компонування напівпровідникового виробу, сорти рослин і породи тварин, раціоналізаторські пропозиції.

У ст. 457 ЦК України зазначено, що наукове відкриття – це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, що вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання. Автором наукового відкриття є та фізична особа, незалежно від віку та дієздатності, інтелектуальною творчою працею якої це відкриття було зроблено.

Відповідно до ст. 505 ЦК України комерційна таємниця – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має

комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» компонування напівпровідникового виробу являє собою сукупність пов’язаних зображень, певним чином зафіксованих або закодованих, які становлять тривимірну конфігурацію шарів, з яких складається напівпровідниковий виріб та в яких кожне зображення містить конфігурацію або частину конфігурації напівпровідникового виробу на будь-якій стадії його виготовлення.

Об'єктом селекційного досягнення в рослинництві є новий сорт рослин. Сорт – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція), що, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони:

Селекційним досягненням у тваринництві вважається створена внаслідок цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, породний тип, лінія, сім'я тощо), яка має нові високі генетичні ознаки, що стійко передаються їх нащадкам.

Відповідно до ст. 481 ЦК України раціоналізаторська пропозиція являє собою визнану юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином, слід зазначити, що аналізуючи суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності можна зробити висновок, що інтелектуальна власність – це результати творчої діяльності будь-якої фізичної особи. Її об'єктом, проте, є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються у певних матеріальних носіях.

ІІ. РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК ОБ’ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОХОРОНИ

Творчою працею людини створюються всі багатства суспільства. Так було, є і буде. Людство у своєму розвитку ніколи не досягне такого стану, коли б його задовольняли наявні засоби забезпечення життєдіяльності. Людина постійно знаходиться у творчому пошукові. Це невід'ємна властивість людини, якою природа наділяє кожного із нас.

Творчість притаманна людині у будь-якій сфері її діяльності - у промисловому чи сільськогосподарському виробництві, військовій справі, охороні здоров'я людей, лікуванні тварин, організації свого відпочинку і дозвілля тощо.

Творча діяльність або просто творчість - це діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що відзначається неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість властива тільки людині — адже творити може тільки людина. Суб'єктом творчої діяльності може

бути тільки людина. Природа інколи також створює унікальні шедеври, але в природі здійснюється процес розвитку, а не творчості. Творчість — процес усвідомлений, цілеспрямований і, як правило, передбачуваний.

Отже, результатом творчої діяльності є щось таке, чого ще не було - це суспільно-історична унікальність. Цей результат має бути новим, оригінальним, він не може бути повторенням уже відомого. У цьому аспекті специфічною рисою творчості є саме те, що творча діяльність не може бути повторенням відомого, її результату завжди властива новизна.

Творчість властива людині у будь-якій сфері її доцільної діяльності. Конституція України проголошує свободу творчості (ст. 54 Конституції). Це означає, що людина може творити в будь-якій галузі діяльності і творити все, що їй забажається. Проте обмеження творчості встановлюються законом — творчість не може бути антисуспільною, аморальною, спрямованою проти людства.

Кількість результатів творчої діяльності значно переважає кількості об'єктів інтелектуальної власності. До результатів творчої діяльності відносяться й ті, які з тих чи інших причин не можуть стати об'єктами правової охорони, наприклад, відкриття, винаходи, які втратили патентоздатність, не запатентовані об'єкти промислової власності.

Отже, творчі результати – це результати творчої діяльності, які можуть бути об'єктами правової охорони, а можуть і не бути. Ті результати творчої діяльності, які наділяються правовою охороною визнаються об'єктами інтелектуальної власності.

За своєю цілеспрямованістю творчість можна умовно розподілити на два основних **види**: духовна творчість і науково-технічна творчість. І перша, і друга охоплюють великі кола різноманітних видів творчості У зв’язку з цим всі результати творчої діяльності можна поділити на наступні **групи**:

Перша група – результати духовної творчості, спрямовані на збагачення внутрішнього світу людини, на формування її світогляду. Вона охоплює літературну, наукову, мистецьку, виконавську майстерність артистів, звукозапис, радіомовлення і телебачення, інші види творчої діяльності гуманітарного характеру. Так, наприклад, ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дає перелік об’єктів, на які поширюється авторське право.

Другу групу складають результати науково-технічної творчості. Науково-технічні досягнення передусім сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, продуктивності тощо. До результатів науково-технічної творчості належать: винаходи в усіх галузях людської діяльності, корисні моделі, промислові зразки, що регулюються Законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки».

Останніми роками закріпилася тенденція до існування ще однієї – третьої група результатів творчої діяльності – засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Вона відокремлюється від групи промислової власності. За Паризькою конвенцією про охорону промислової власності такі інститути, як знаки для товарів і послуг, фірмове найменування

(фірма) та найменування місця походження товару належать до промислової власності. У той же час помітно, що зазначені об'єкти не дуже вписуються в групу промислової власності, принаймні за своїм функціональним призначенням. Знаки для товарів і послуг, фірмове найменування (фірма) та найменування місця походження товарів мають своїм призначенням індивідуалізацію учасників цивільного обігу товарів і послуг. Варто підкреслити й те, що засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг відрізняються від інших об'єктів промислової власності не лише функціональним призначенням. Вони також різняться і рівнем творчості - одна справа створити винахід, інша - знак для товарів і послуг, промисловий зразок чи фірмове найменування. У цілому об'єкти промислової власності мають своїм призначенням підвищення ефективності виробництва, зниження собівартості продукції тощо. Засоби індивідуалізації - відмінність товару одного виробника від подібного товару іншого виробника. Таким чином, значимість об'єктів промислової власності дещо вища.

Деякі автори (зокрема проф. Сергєєв А.П.) відокремлюють від промислової власності нетрадиційні результати творчої діяльності, які також визнаються об’єктами інтелектуальної власності і охороняються законодавством, але мають свою специфіку. До них відносять відкриття, службову і комерційну таємницю, топології інтегральних мікросхем, селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції, недобросовісну конкуренцію.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Таким чином, підводячи підсумки слід зазначити, що усі зазначені результати творчої діяльності об'єднані поняттям інтелектуальної власності.

Таким чином, інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, який відповідає вимогам чинного законодавства. Тільки в такому разі їй надається правова охорона. У наш час роль і значення інтелектуальної власності інтенсивно зростають, вона давно уже стала найбільш цінним капіталом людства. В усьому світі інтелектуальна власність є об'єктом цивільного обороту. В силу істотного значення інтелектуальної діяльності і особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства попит на неї також інтенсивно зростає. Вона часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживання, недозволеного використання, тому потребує надійної і ефективної правової охорони.

ІІІ. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ

В структурі законодавчої гілки влади – Верховної Ради України створено Комітет з питань освіти, науки та іновацій.

Структура органів виконавчої гілки влади охоплює наступні установи:

Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності та інновоаційної політики у структурі Міністерства економіки України є центральним органом виконавчої влади, на який покладено функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. На Департамент

покладено завдання щодо організації експертизи об'єктів права інтелектуальної власності; здійснення державної реєстрації та обліку об'єктів права інтелектуальної власності, проведення реєстрації договорів про передачу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України, ліцензійних договорів; ведення державних реєстрів об’єктів права інтелектуальної власності; організація проведення перевірок суб’єктів господарювання на предмет дотримання законодавства у сфері інтелектуальної власності; аналіз стану дотримання суб’єктами господарювання всіх форм власності вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності; здійснення міжнародного співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності і представлення інтересів України з питань охорони прав на об’єкти права інтелектуальної власності у міжнародних організаціях відповідно до законодавства; організація інформаційної та видавничої діяльності у сфері правової охорони інтелектуальної власності; організація роботи з підготовки та перепідготовки спеціалістів з питань інтелектуальної власності; видача офіційних бюлетенів з питань інтелектуальної власності; вивчення, узагальнення та аналіз досвіду зарубіжних країн, а також практики застосування законодавства України у сфері інтелектуальної власності, розробка та внесення пропозицій щодо вдосконалення та гармонізації норм законодавства України з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є або має намір бути Україна; запровадження заходів, пов’язаних із забезпеченням відтворювачів, імпортерів та експортерів примірників, що містять об’єкти права інтелектуальної власності і суміжних прав, контрольними марками та веденням Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок; погодження видачі державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування аудіовізуальної продукції щодо дотримання авторського права і суміжних прав; запровадження заходів з легалізації комп’ютерних програм та правомірного їх використання; ведення реєстру виробників та розповсюджувачів програмного забезпечення; здійснення управління об'єктами державної власності.

Інші міністерства та відомства України, що діють у сфері охорони прав інтелектуальної власності:

Антимонопольний комітет України – є центральним органом, що забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності.

Міністерство юстиції України – бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері з іншими сферами законодавства та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу.

Міністерство внутрішніх справ України – здійснює заходи з попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази. Особливу увагу приділяє попередженню та викриттю фактів тиражування і розповсюдження контрафактної аудіовізуальної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення. а також фактів виробництва та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним

використанням товарних знаків відомих вітчизняних і зарубіжних виробників. Проводить в усіх регіонах комплексні перевірки суб'єктів господарювання в частині дотримання ними вимог нормативно-правових актів, що регламентують оптову та роздрібну торгівлю примірниками аудіовізуальних творів і фонограм.

Державна фіскальна служба України – контролює порядок дотримання порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів, а також вживає заходів до захисту прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» - забезпечує функціонування та розвиток національної системи стандартизації; розробляє стандарти, експертизу проектів стандартів, гармонізує національні стандарті з міжнародними та європейськими, координує діяльність національних технічних комітетів стандартизації;

Служба безпеки України – бере участь у розробці та здійсненні заходів із захисту державних таємниць України; в передбаченому законодавством порядку сприяє підприємствам, установам, організаціям, підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України. Відповідно до указів Президента України, має створити спеціальні підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності; несе відповідальність за державну політику голографічного захисту товарів і документів; здійснює державний контроль і координацію у цій сфері.

Важливу роль у структурі органів регулювання охорони інтелектуальної власності відіграють організації, що утворюють інфраструктуру діяльності в цій сфері:

Український інститут інтелектуальної власності (Укрпатент) – інституційна складова державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Укрпатент відноситься до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України і є єдиним в Україні державним закладом експертизи, який: здійснює розгляд і проведення експертизи заявок на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), які надходять на його адресу; забезпечує (а *де-факто* здійснює) державну реєстрацію та видачу охоронних документів на зазначені об'єкти; забезпечує (а *де-факто* здійснює) публікацію офіційних видань у сфері інтелектуальної власності; здійснює інформаційну, просвітницьку, навчальну та інноваційну діяльності, необхідні для проведення експертизи заявок й подальшого розвитку закладу експертизи; є центром міжнародного обміну виданнями; здійснює повноваження Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію (PCT). Ці повноваження Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) надала Укрпатенту у 2013 році

та подовжила з 2017 року по 2027 рік; надає патентно-інформаційні послуги, здійснює інформаційну підтримку суб'єктів інноваційної діяльності, організовує та проводить семінари, конференції, круглі столи з актуальних питань щодо набуття та охорони прав на ОІВ.

Важливу роль у функціонуванні системи органів регулювання інтелектуальної власності відіграє інститут патентних повірених – представників у справах інтелектуальної власності, які є незалежними та діють на підставі Положення про представників у справах інтелектуальної власності. Патентні повірені надають фізичним і юридичним особам послуги, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності, представляють їх інтереси перед Державним департаментом розвитку сфери інтелектуальної власності та установами, що належать до сфери його управління, судовими органами, кредитними установами, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Управління майновими правами суб'єктів права інтелектуальної власності може здійснюватися також і громадськими організаціями. Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає можливість колективного управління майновими правами авторів, інших осіб, що мають авторське право або суміжні права. Зазначені особи можуть доручати управління своїми майновими правами на колективній основі організаціям, які не мають права займатися комерційною діяльністю. Такі організації діють на основі і в межах повноважень, що добровільно їм були передані авторами, іншими особами, що мають авторське право або суміжні права. На діяльність зазначених організацій не поширюється обмеження, передбачені антимонопольним законодавством.

Такі організації можуть утворюватися для управління певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав або для управління різними майновими правами в інтересах різних осіб, або однієї організації, категорій авторського права і (або) суміжних прав.

Повноваження на колективне управління майновими правами передаються авторами та їх правонаступниками, суб'єктами суміжних прав та їх правонаступниками безпосередньо на основі письмових договорів.

На підставі письмових договорів здійснюється також представництво прав і інтересів фізичних та юридичних осіб, що мають авторське право або суміжні права, з іноземними організаціями. Ці ж організації здійснюють ділові контакти іноземних авторів в Україні.

Користувачі творів та об'єктів суміжних прав договором зобов'язуються надавати авторам та іншим особам, що мають авторське право, та суб'єктам суміжних прав, їх представникам або організаціям, які управляють майновими правами на колективній основі, точний перелік і програми публічного використання творів, виконань, фонограм, програм мовлення і забезпечувати їх завіреним звітом про одержані прибутки. Основним обов'язком користувачів є своєчасна і в обумовленому розмірі виплата винагороди.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Отже, система управління права інтелектуальної власності на сьогодні, здебільшого сконцентрована у Департаменті розвитку сфери інтелектуальної власності, що є структурним підрозділом Міністерства економіки України.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

В даній лекції було розглянуто поняття і види права інтелектуальної власності.

Результати творчої діяльності людини як об’єкт правового регулювання та охорони та органи державного управління інтелектуальною власністю.

Інтелектуальна власність – це результати творчої діяльності будь-якої фізичної особи. Її об'єктом, проте, є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються у певних матеріальних носіях.

Інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, який відповідає вимогам чинного законодавства. Тільки в такому разі їй надається правова охорона. У наш час роль і значення інтелектуальної власності інтенсивно зростають, вона давно уже стала найбільш цінним капіталом людства. В усьому світі інтелектуальна власність є об'єктом цивільного обороту. В силу істотного значення інтелектуальної діяльності і особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства попит на неї також інтенсивно зростає. Вона часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживання, недозволеного використання, тому потребує надійної і ефективної правової охорони.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять слухачі повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: право інтелектуальної власності, джерела, результати творчої діяльності людини, правова охорона результатів інтелектуальної діяльності людини. Звернути увагу на структуру державних органів у сфері управління правом інтелектуальної власності, їх повноваження.

ТЕМА № 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА
(4 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ВСТУП
1. Поняття, об’єкти, суб’єкти авторського права.
2. Зміст та здійснення авторського права.
3. Поняття, об’єкти, суб’єкти суміжних прав.
4. Зміст та здійснення суміжних прав.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ
Методичні поради щодо підготовки даної теми

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_769.
2. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (вчинено в Римі 26 жовтня1961 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_763.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356.
5. Про авторське право і суміжні права : закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855
6. Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми: Закон України від 20 вересня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2732-14#Text
7. Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 842 від 28.12.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0842915-19#Text
8. Про державну реєстрацію авторських прав і договорів, які стосуються прав автора на твори: постанова Кабінету Міністрів України №1756 від 27 грудня 2001 р. (в редакції від 30.12.2020 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF#Text
9. Договірні форми розпоряджання майновими правами на об’єкти авторського права : монографія / кол. авторів; за наук. ред. Мироненко Н. М.; НДІ ІВ НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2014. 248 с.
10. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко та ін. : за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во

«Політехніка», 2021. 374 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/44252/1/Intelektualna_vlasnist_2021.pdf
11. Інтелектуальна власність. Підручник. Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: Харків, «Федорко». 2021. 262 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55638/3/Book_2021_Popova_Intelektualna_vlasnist.pdf
12. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
13. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с
14. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: Підручник. Вид. 2, змін. і доп. К.: НУБіП України, 2016. 355 с.
15. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2019. 274 с.
16. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О.О. та ін.]. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с.
17. Цивільно-правова охорона та захист авторського права в сучасних умовах технологічного розвитку: монографія / Колектив авторів : О. О. Штефан, А. С. Штефан, І. І. Петренко, О. О. Мацкевич, В. М. Троцька, С. А. Петренко; за наук. ред. Н. М. Мироненко. К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. 341 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції є визначення сутності та розкриття основних положень авторського права та суміжних з ним прав як складових елементів права інтелектуальної власності в широкому розумінні.

ВСТУП

Дослідивши у попередніх лекціях основні інститут и права інтелектуальної власності, ми дійшли висновку про те, що одне з головних місць у структурі сучасного права інтелектуальної власності займає авторське право та суміжні права. У пропонованій лекції ми детально розглянемо вказаний інститут права інтелектуальної власності.

При цьому нас буде цікавити саме структурна характеристика правовідносин, врегульованих вказаним правовим інститутом: об’єкти, суб’єкти, зміст, підстави виникнення, здійснення прав суб’єктами, а також захист у разі їх порушення.

І. ПОНЯТТЯ, ОБ’ЄКТИ, СУБ’ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Авторське право – це сукупність норм цивільного права, якими регулюються відносини щодо визнання авторства й охорони творів науки, літератури і мистецтва, встановлення режиму їх використання, наділення їх

авторів немайновими і майновими правами, захисту прав авторів та інших правоволоділців.

Законом України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 8) визначено, що об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; 3) комп'ютерні програми; 4) бази даних; 5) музичні твори з текстом і без тексту; 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; 7) аудіовізуальні твори; 8) твори образотворчого мистецтва; 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографи; 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності; 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; 14) похідні твори; 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів: 17) інші твори.

Об'єктом авторського права може бути як твір в цілому, так і його окрема частина, що відповідає критеріям охороноздатності і може використовуватися самостійно.

Для визначення об'єкта авторського права необхідно розуміти, що означає термін “твір”. Однак у законодавстві з авторського права жодної країни немає визначення поняття “твір”». Національне *зако*нодавство також не дає чіткого визначення цього поняття. Науковці неодноразово звертали увагу на складність у визначенні твору як предмета авторського права. Багато дослідників розглядають **твір** як результат творчої діяльності автора, виражений в об'єктивній формі.

Для авторського права сутність твору, його наукова, літературна, художня цінність значення не мають. Авторське право охороняє будь-які твори незалежно від їх призначення, необхідно лише, щоб твір був виражений у будь-якій об'єктивній формі (письмовій, усній, звуковій тощо).

Відповідно до ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права” охороні підлягають усі твори як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і незавершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо). Однак забезпечити охорону не оприлюдненого твору досить складно. Формою оприлюднення твору

є його опублікування, публічний показ, публічне виконання, передача в ефір тощо. Твір вважається оприлюдненим з моменту, коли він став потенційно доступним для відома невизначеного кола осіб, які могли б реально його сприймати. Кількість осіб такого кола значення не має.

Не всі твори відповідно до ст. 10 Закону України "Про авторське право і суміжні права" отримують правову охорону.

Не є об'єктами авторського права:

1) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації; 2) твори народної творчості (фольклор); 3) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади; 4) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади. Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій; 5) грошові знаки; 6) розклади руку транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право sui-generis (своєрідне право, право особливого роду).

Проекти офіційних символів і знаків, зазначених у пунктах 4 і 5, до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до зазначеного Закону**.**

Передбачена Законом України "Про авторське право і суміжні права" правова охорона поширюється лише на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі. Дане обмеження авторського права обумовлене нездатністю самого авторського права забезпечити належну охорону подібних досягнень. Охорона ідей, способів, а також аналогічних результатів можлива лише при формалізації даних результатів, проведення експертизи і видачі охоронних документів, що не входить у функції авторського права.

Закон України "Про авторське право та суміжні права" визначає, що суб'єктами авторського права є автори творів науки, літератури і мистецтва, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Іноземні особи та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів чи на основі принципу взаємності мають однакові з особами України права, передбачені цим Законом.

Відповідно до ст. 435 ЦК України первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства).

Авторське право на твір виникає у творця завдяки факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не потрібно реєстрації, іншого спеціального оформлення твору чи дотримання будь-яких формальностей. Власник виключних авторських прав для оповіщення про свої права може

використовувати знак охорони авторського права, що розміщується на кожному екземплярі твору і складається з трьох елементів: латинської букви «С» обведеної колом: ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, та року першого опублікування твору.

Знак охорони авторського права служить інформаційним цілям і його розміщення має факультативний характер. Буква "С" є початковою буквою англійського слова «copyright» ("авторське право"). Розміщення знака охорони авторського права на екземплярах опублікованих творів на практиці покликане забезпечити виявлення випадків несанкціонованого використання авторських прав на дані твори.

Співавторство породжує факт створення твору спільною творчою працею двох чи більше осіб. Співавтори мають єдине авторське право на твір, якщо він є нерозривним цілим або складається з самостійних частин, що можуть бути використані незалежно одна від одної. Перше – нероздільне співавторство, друге – роздільне. Ці два види співавторства розрізняються режимом використання творів.

Право на використання будь-якого колективного твору належить співавторам спільно. Вони можуть регламентувати свої відносини взаємною угодою. При роздільному співавторстві кожний із співавторів вправі використовувати створену ним частину твору на свій розсуд, у тому числі заборонити її використання, якщо інше не передбачено угодою між співавторами. При нероздільному співавторстві, коли твір складає одне нероздільне ціле, жоден із співавторів не має права без достатніх підстав заборонити використання твору.

Співавторство на колективний твір може виникати і при відсутності такої угоди, зокрема при використанні композитором виданих літературних творів для створення музичних творів з текстом. У будь-якому випадку важливий факт творчої участі у створенні твору. Надання автору чи співавторам лише технічної допомоги (підбір матеріалів, креслення схем, діаграм, графіків і т. п.) співавторства не породжує, так само як і надання авторам фінансової допомоги для створення твору.

Особливості виникнення і здійснення авторського права окремими суб'єктами можуть бути пов'язані з особливостями створених ними творів (авторами аудіовізуального твору визнаються режисер-постановник, автор сценарію і (або) текстів, діалогів, автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього, художник-постановник, оператор-постановник). Свою специфіку мають також авторські права упорядників складених творів, перекладачів і авторів інших похідних творів.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Таким чином, авторське право необхідно тлумачити, як в об’єктивному так і в суб’єктивному значенні.

В об’єктивному значенні авторське право – це сукупність норм права, які регулюють суспільні відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів літератури, науки, мистецтва.

В суб’єктивному – це майнові і немайнові права автора на зазначені твори Твір це певна система понять або образів, які розкривають з допомогою відповідних наукових або художніх засобів ідейно-творчий задум автора. Ознаки твору: творчий характер; об’єктивна форма; можливість відтворення результату творчої діяльності. Визначимо надалі зміст та здійснення авторського права.

ІІ. ЗМІСТ ТА ЗДІЙСНЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Змістом авторського права є як і для будь-якого права інтелектуальної власності сукупність особистих та немайнових прав щодо твору.

Лише автору як первинному суб'єкту авторських прав може належати весь обсяг особистих немайнових і майнових прав. Усі інші суб'єкти, крім спадкоємців автора, можуть за договором або законом набути лише майнових прав. Зокрема, за ст. 429 ЦК України майнові права на твір, створений у зв'язку з виконанням **трудового договору** (службовий твір), належать спільно автору і роботодавцю, водночас як особисті немайнові права залишаються за автором. Спадкоємці автора, крім успадкування майнових прав, мають немайнове право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Особисті немайнові права автора визначені ЦК України (статті 423, 438) та Законом України “Про авторське право та суміжні права” (ст. 14). Відповідно до цих законодавчих актів автор має право: на визнання свого авторства; перешкоджати посяганню на своє авторське право, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора; вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора (недоторканність твору).

Майнові права автора – це виключні права на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом. Використання твору завжди приносить певні майнові вигоди, тому виключні права називаються майновими. До майнових прав автора на твір відповідно до ст. 440 ЦК України належать: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

У ст. 15 Закону України “Про авторське право та суміжні права” деталізовано право на використання твору, яке включає право суб’єкта дозволяти або забороняти: відтворення творів; публічне виконання і публічне сповіщення творів; публічну демонстрацію і публічний показ; будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення; переклади творів; переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів; включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо; розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору; подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця й у будь-який час за їх власним вибором; здавання в майновий найм і (або) комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі або у формі, яку зчитує комп'ютер; імпорт примірників творів.

У цьому Законі зазначено, що даний перелік прав не є вичерпним. Крім того, виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі у реалізації проектів цих творів.

Автору чи іншій особі, яка має авторське право, належить право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору (крім випадків вільного використання твору), порядок та строки виплати якої встановлюється у авторському договорі або у нпа. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового (**паушального**) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (**роялті**), або комбінованих платежів.

Цивільним законодавством передбачено окремі обмеження виключних авторських прав.

Закон України “Про авторське право і суміжні права” (статті 21-25 цього Закону) допускає досить широкий перелік способів використання творів без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення. Як найбільш поширені, можна розглядати такі випадки вільного використання твору: використання цитат з опублікованих творів, цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, але в обсязі, виправданому поставленою метою; використання літературних і художніх творів, таких як ілюстрації у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відео записах навчального характеру в обсязі, виправданому поставленою метою; відтворення творів для судового й адміністративного провадження; публічного виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній; відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях; передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів в обсязі, виправданому поставленою метою; відтворення

бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом у разі, коли відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (за винятком комп'ютерних програм і баз даних); відтворення примірників твору для навчання; відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті; репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них за умови, коли: а) обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті; б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру; в) немає обмежень зі сторони організацій колективного управління щодо умов такого відтворення.

Крім того, цей Закон передбачає окремі випадки обмеження виключних майнових прав для деяких видів творів, наприклад, вільне копіювання, модифікація і декомпіляція комп'ютерних програм правомірними власниками примірників цих програм, а також право доступу автора до твору образотворчого мистецтва чи матеріального об'єкта, в якому втілено цей твір. Також допускається вільне відтворення творів виключно в особистих цілях без дозволу автора і без виплати авторської винагороди.

Важливою особливістю авторських прав є обмеженість їх дії у часі. Водночас особисті немайнові права є безстроковими.

Строк чинності майнових прав автора на твір визначено в ЦК України (ст. 446) та Законі України «Про авторське право та суміжні права» (ст. 28).

Відповідно до цих законодавчих актів авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, що відліковується з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом.

Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно або під псевдонімом, розкривається не пізніше ніж через 70 років після оприлюднення твору, строк дії авторського права закінчується через 70 років після смерті автора.

Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора.

Закінчення строку дії авторських прав означає їх перехід у суспільне надбання.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Таким чином змістом авторського права є як і для будь-якого права інтелектуальної власності сукупність особистих та немайнових прав щодо твору.

Особисті немайнові права автора включає право: на визнання свого авторства; перешкоджати посяганню на своє авторське право, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора; вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; забороняти зазначення

свого імені у зв'язку з використанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора (недоторканність твору).

До майнових прав автора на твір відповідно до ст. 440 ЦК України належать: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

ІІІ. ПОНЯТТЯ, ОБ'ЄКТИ, СУБ'ЄКТИ СУМІЖНИХ ПРАВ

Інтереси артистів-виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій мовлення отримали правову охорону у багатьох країнах світу в рамках нового правового інституту так званих суміжних прав, що тісно пов'язані з авторськими правами. По-перше, вони поширюються на відтворення, сповіщення творів, що охороняються також авторським правом. По-друге, вони мають особливості, аналогічні з авторським правом, тобто є особистими правами, забезпечують права на винагороду, отримують правову охорону як у національних законодавствах, так і на рівні міжнародних авторсько-правових конвенцій, містять правила, за якими іноземцям надається аналогічний рівень правової охорони, як і громадянам даної країни тощо.

Водночас результатам діяльності суб'єктів суміжних прав властиві певні специфічні риси, і вони не можуть кваліфікуватися як твори науки, літератури та мистецтва.

Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, їх спадкоємців та інших правоволодільців, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання, права виробників фонограм, відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм і відеограм, а також організацій мовлення та їх правонаступників, які охороняються авторським правом.

Відповідно до ЦК України **первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення**. За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення вважається особа, ім'я (найменування) якої зазначено відповідно у фонограмі, відеограмі, їх примірниках чи на упаковці, а також під час передачі організації мовлення.

Суб'єктами суміжних прав можуть бути також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону (ст. 450 ЦК України), зокрема спадкоємці (чи правонаступники) виконавців, виробників фонограм і відеограм, організацій мовлення.

Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм та відеограм мають дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців.

Організації мовлення мають дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм).

На відміну від виконавців, виробники фонограм, відеограм та організації мовлення не створюють самостійних творів. Правова охорона в основному стосується захисту їхніх прав від недобросовісної конкуренції.

Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення.

Виробники фонограм і виконавці для сповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм (відеограм) або їх упаковках використовувати знак охорони суміжних прав, що складається з латинської літери Р у колі — (Р), імені (найменування) особи, що має суміжні права, і зазначення року першої публікації фонограми (відеограми). За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми чи відеограми вважаються особи, імена (назви) яких зазначені на фонограмі, відеограмі та їх примірниках або на упаковці.

Згідно чинного законодавства до об'єктів суміжних прав належать: виконання; фонограми; відеограми; програми (передачі) організацій мовлення.

Об'єкти суміжних прав виражаються у будь-яких способах виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; у запису будь-якого виконання на фонограмі та відеограмі; у сповіщенні програм через трансляції в ефір і по проводах.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, права виробників фонограм, відеограм, а також організацій мовлення та відповідних похідних суб’єктів, які охороняються авторським правом. Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення.

Відповідно до ЦК України первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. До об'єктів суміжних прав належать: виконання; фонограми; відеограми; програми (передачі) організацій мовлення. Розглянемо надалі зміст та здіснення суміжних прав суб’єктами в залежності від об’єктів.

IV. ЗМІСТ ТА ЗДІЙСНЕННЯ СУМІЖНИХ ПРАВ

Виконавцям належать особисті (немайнові) і майнові права. Виконавцеві твору належать такі немайнові права: 1) вимагати визнання того, що він є виконавцем твору; 2) вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо); 3) вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виключне майнове право виконавця полягає у можливості дозволяти чи забороняти іншим особам здійснювати досить широке коло дій, визначених у ст. 37 Закону України “Про авторське право і суміжні права”: 1) публічне сповіщення своїх незафіксованих виконань (прямий ефір); 2) фіксацію у

фонограмах чи відеограмах своїх раніше не зафіксованих виконань; 3) відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі чи відеограмі, чи за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду; 4) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, шляхом першого продажу або іншої передачі права власності у разі, коли вони при першій фіксації виконання не дали дозволу виробнику фонограми (виробнику відеограми) на Ті подальше відтворення; 5) комерційний прокат, майновий найм своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, якщо при фіксації не було їх згоди на комерційний прокат і майновий найм, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограми (відеограми) або за його дозволом; 6) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмах чи відеограмах, через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо при першій фіксації виконання не було їх згоди на такий вид розповсюдження.

Законом передбачено, що майнові права виконавців можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання виконань, територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо. Визначені договором ставки винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

У ст. 38 Закону України “Про авторське право і суміжні права” зазначено **особисте немайнове право виробника фонограм чи відеограм**: виробник фонограми, відеограми має право зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми).

Стаття 40 Закону передбачає **виключні права виробників фонограм** та відеограм, а саме: а) відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі і будь-яким способом; б) розповсюдження серед публіки фонограм, відеограм та їх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності; в) комерційний прокат фонограм, відеограм і їх примірників, навіть після їх розповсюдження, здійсненого виробником фонограми чи відеограми або за їх дозволом; г) публічне сповіщення фонограм, відеограм та їх примірників через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором; д) будь-яку видозміну своїх фонограм, відеограм; е) ввезення на митну територію України фонограм, відеограм та їх примірників з метою їх поширення серед публіки.

Свої права виробники фонограми та відеограми можуть теж передавати іншим особам на підставі договору.

У разі введення фонограми або відеограми їх виробником чи за його згоди у цивільний оборот шляхом їх першого продажу в Україні допускається їх подальше розповсюдження шляхом продажу, дарування тощо без згоди виробника фонограми (відеограми) чи його правонаступника і без виплати йому

винагороди. Проте й у цьому випадку право здавання таких примірників фонограм (відеограм) у майновий найм чи комерційний прокат залишається виключно правом виробника фонограми (відеограми).

Закон України "Про авторське право та суміжні права" надав **організаціям мовлення немайнове право** вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

До майнових прав організацій мовлення належить їх виключне право на використання своїх програм будь-яким способом і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: а) публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції; б) фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення; в) публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом.

Організація мовлення також має право забороняти поширення на території України чи з території України сигналу із супутника, що несе їхні програми, розповсюджуючим органом, для якого цей сигнал із супутника не призначався.

Майнові права організації мовлення можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, або внаслідок ліквідації юридичної особи – суб'єкта суміжних прав.

Щодо майнових прав суб'єктів **суміжних прав** допускаються такі самі **обмеження**, як і щодо прав авторів літературних, художніх, наукових творів, за умови збереження особистих немайнових прав усіх суб'єктів.

Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання, а їх особисті немайнові права – безстрокові. Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису. Права організації мовлення охороняються протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі (ст. 44 Закону України "Про авторське право та суміжні права"). До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах вищезазначених строків.

Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами особисто, через свого повіреного, а також через організацію колективного управління.

В Україні система управління авторськими та суміжними правами ще перебуває у процесі становлення. Серед державних організацій можна назвати державне підприємство «Українське агентство з авторських та суміжних прав», а серед громадських організацій – Всеукраїнське об'єднання суб'єктів авторських і суміжних прав «Оберіг».

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Отже зміст суміжних прав теж включає особисті немайнові та майнові права. До того ж перелік даних прав дещо відрізняється у виконавця, виробника аудіо, відеограм та організації мовлення. Основні випадки обмеження суміжних

прав аналогічні обмеженню авторського права. Перейдемо до зсування особливостей захисту авторського права та суміжних прав.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Виходячи з викладеного в лекції матеріалу необхідно зробити наступні висновки. Авторське право необхідно тлумачити, як в об'єктивному так і в суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні авторське право – це сукупність норм права, які регулюють суспільні відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів літератури, науки, мистецтва. В суб'єктивному – це майнові і немайнові права автора на зазначені твори Твір це певна система понять або образів, які розкривають з допомогою відповідних наукових або художніх засобів ідейно-творчий задум автора. Ознаки твору: творчий характер; об'єктивна форма; можливість відтворення результату творчої діяльності.

Змістом авторського права та суміжних прав є як і для будь-якого права інтелектуальної власності сукупність особистих та немайнових прав щодо твору.

Особисті немайнові права автора включає право: на визнання свого авторства; перешкоджати посяганню на своє авторське право, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора; вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора (недоторканність твору).

До майнових прав автора на твір відповідно до ст. 440 ЦК України належать: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Подібні права має виконавець, виробник аудіо, відеограми та організація мовлення щодо об'єктів суміжних прав з окремими особливостями. Майнові права суб'єктів авторського та суміжних прав можуть бути обмеженими у випадках передбачених законом.

Строк чинності виключних прав на об'єкт авторського твору складає 70 років, а на об'єкт суміжних прав – 50 років з визначеного законодавством моменту.

Дана лекція надала основні положення такого специфічного інституту права інтелектуальної власності як авторське право та суміжні права.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять слухачі повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: визначення авторського права, об'єкти, його суб'єкти та порядок здыйснення майнових та особистих немайнових прав автора. Також необхідно охарактеризувати поняття, об'єкти,

суб’єкти суміжних прав та порядок їх здійснення.

ТЕМА № 3. ПАТЕНТНЕ ПРАВО
(4 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ВСТУП

1. Поняття патентного права. Умови надання правової охорони і критерії патентоздатності окремих об’єктів.
2. Правове становище суб’єктів права на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.
3. Порядок патентування винаходу, корисної моделі чи промислового зразка.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ
Методичні поради щодо підготовки даної теми

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356.
3. Паризька конвенція про охорону промислової власності: від 20.03.1883 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
4. Женевський договір про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів від 7 березня 1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_005#Text
5. Про науково-технічну інформацію: закон України від 25.06.1993 р. № 3322-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19
7. Про наукову і науково-технічну експертизу: закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80
8. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: закон України від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80.
9. Про охорону прав на сорти рослин: закон України від 21.04.1993 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/3116-12
10. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: закон України від 15.12.1993 № 3687-XI URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12
11. Про охорону права на знаки для товарів та послуг: закон України від 15.12.1993 № 3689-XII URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12

12. Про охорону права на промислові зразки: закон України від 15.12.1993 № 3688-XII URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3688-12
13. Про правову охорону географічних зазначень: закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/752-14
14. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 р. (в редакції від 25.07.2011) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01
15. Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України № 1716 від 23 грудня 2004 року (в редакції від 30.12.2020) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-%D0%BF
16. Про затвердження Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2002 року № 197 (в редакції від 25.07.2011) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0364-02
17. Бошицький Ю. Л. Правове регулювання службового винахідництва: проблеми теорії та практики: монографія. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2012. 260 с.
18. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
19. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
20. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2019. 274 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції є розкриття основних положень патентного права як сукупності норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, оформленням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків, а також засвоєння слухачами основних норм патентного права.

ВСТУП

Патентне право (право промислової власності) забезпечує другу частину об'єктів творчості (складову інтелектуальної власності) не менш важливу, ніж перша його частина (духовна творчість), що підкреслює актуальність теми лекції. Слід брати до уваги, що в умовах ринкової економіки, як перші об'єкти (духовної творчості), так і другі (науково-технічної творчості), виступають товаром.

Об'єктами правовідносин, що регулюються патентним правом, є результати науково-технічної творчості й художнього конструювання - винаходи, корисні моделі й промислові зразки.

В основу правової охорони вказаних об'єктів покладено те, що виникнення права інтелектуальної власності на них пов'язується з одержанням охоронного документа, яким засвідчуються права на винаходи, корисні моделі й промислові зразки, - патенту. Власне, звідси і походить сам термін «патентне право».

І. ПОНЯТТЯ ПАТЕНТНОГО ПРАВА. УМОВИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ І КРИТЕРІЇ ПАТЕНТОЗДАТНОСТІ ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ

Патентне право є важливим інститутом права інтелектуальної власності. Патентне право (право промислової власності) забезпечує другу частину об'єктів творчості (складову інтелектуальної власності) не менш важливу, ніж перша його частина (духовна творчість). Слід брати до уваги, що в умовах ринкової економіки, як перші об'єкти (духовної творчості), так і другі (науково-технічної творчості), виступають товаром.

Патентне право – це сукупність норм, що регулюють майнові й особисті немайнові відносини, які виникають у зв'язку з використанням авторства на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, з охороною прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, установленням режиму використання цих об'єктів, матеріальним і моральним стимулюванням, а також захистом прав авторів і патентовласників.

Слід звернути увагу на співвідношення патентного права з правом промислової власності. Визначення останнього окреслюється в Паризькій конвенції про охорону промислової власності 1883 року, у ст. 1 якої вказано, що об'єктами охорони промислової власності є патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування й вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції. Отже, право промислової власності охоплює ширше коло об'єктів, ніж патентне право. Тому можна сказати, що патентне право є складовою права промислової власності.

Патентне право можна розглядати в об'єктивному й суб'єктивному значеннях. У першому випадку патентне право є одним з інститутів права інтелектуальної власності. Тому **патентне право в об'єктивному розумінні** - це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають при створенні й використанні винаходів, корисних моделей й промислових зразків.

У суб'єктивному розумінні патентне право можна визначити як певні юридично забезпечені можливості суб'єкта щодо винаходу, корисної моделі, промислового зразка. При цьому суб'єктивне патентне право можна поділити на дві **складові** - право на патент і право з патенту:

- право на патент передбачає юридично забезпечену можливість суб'єкта звернутися до компетентного державного органу з вимогою про видачу патенту на створений винахід, корисну модель, промисловий зразок. Відносини, що виникають між особою, яка подала заявку про видачу патенту, і компетентним державним органом при здійсненні права на патент, мають публічно-правовий характер;

- право з патенту розкривається через сукупність особистих немайнових і майнових прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок, що випливають з патенту як охоронного документа. Саме ці права є цивільними за своєю природою.

Патентне право має **відмінності від авторського права**. Основні з них такі: об'єктами патентного права є результати науково-технічної творчості й художнього конструювання, водночас об'єкти авторського права - це результати духовної творчості (літературної, наукової, художньої). Для патентного права характерним є чіткий перелік об'єктів, правова охорона яким може бути надана лише за умови їх відповідності передбаченим законом вимогам. На відміну від цього, для авторського права характерною є відсутність вичерпного переліку його об'єктів, а також поширення правової охорони на твори, незалежно від їх достоїнства, завершеності мети, тощо. Для виникнення прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, крім створення цих об'єктів, необхідне також одержання охоронного документа - патенту, що видається компетентним державним органом за результатами проведеної експертизи. На противагу цьому, виникнення авторського права не пов'язується з будь-якими формальностями - достатньо факту створення твору.

Об'єктами патентного права є винаходи, корисні моделі і промислові зразки, яким надається правова охорона, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

Патентоздатність - це властивість нововведення бути визнаним винаходом, корисною моделлю, промисловим зразком у правовому відношенні і, відповідно, одержати правову охорону.

Винахід – результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології, якщо воно є *новим, має винахідницький рівень* і є *промислово придатним* для використання. Об'єктом винаходу може бути продукт, (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.

Розкриваючи сутність поняття «винахід», слід звернути увагу на таке:

- винахід завжди є вирішенням (рішенням) певного завдання (проблеми). Сама по собі постановка завданню (проблеми) не є винаходом, оскільки одне і те саме завдання, як правило, можна вирішувати кількома засобами;

- винаходом є не будь-яке, а лише технічне (технологічне) вирішення завдання. Наприклад, новий метод розв'язання лінійного рівняння не може бути винаходом через те, що в даному разі має місце вирішення задачі іншими, ніж технічні (технологічні), засобами. Хоча, наприклад, в Україні видаються патенти на способи діагностики та лікування захворювань, способи вирощування сільськогосподарських культур, що загалом не мають технічного характеру;

- винахід повинен вирішувати певне утилітарне завдання, яка не обов'язково мусить мати технічний (технологічний) характер.

Корисна модель - це конструктивне виконання засобів виробництва і предметів споживання, а також їх складових частин. Корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона, відповідно до закону, є *новою і придатною для промислового використання.*

Корисна модель як об'єкт права інтелектуальної власності є досить близькою до винаходу (тому корисну модель іноді «називають «малим винаходом»). Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» закріплює єдине визначення прав винаходу і корисної моделі - результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Інститут корисної моделі запроваджується для охорони об'єктів, які за своїм внеском у рівень техніки є менш значущими за винаходи. Тому для корисних моделей передбачається спрощена, порівняно з винаходом, процедура одержання охоронного документа і коротші строки охорони.

Відмінність між винаходом і корисною моделлю виявляється у неоднаковому колі умов патентоздатності. Законодавством передбачено дві умови патентоздатності корисної моделі:

новизна;

промислова придатність.

Тобто для корисної моделі, на відміну від винаходу, не передбачається така умова патентоздатності, як винахідницький рівень.

Промисловим зразком є художньо-конструкторське рішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд. Зміст промислового зразка складає не технічне рішення, а художньо-конструкторське рішення виробу, що формує його зовнішній вигляд: автомобіля, літака, телевізора тощо.

Правова охорона надається промисловому зразку, що є *новим* і *промислово придатним.*

Якщо винахід і корисна модель є технічними (технологічними) рішеннями, то промисловий зразок є дизайнерським рішенням. Художнє конструювання (дизайн) – вид художньої діяльності з проектування промислових виробів, що мають естетичні властивості.

У промисловому зразку має місце поєднання художнього (зовнішня форма виробу) і конструктивного (технічне виконання виробу) елементів.

Залежно від того, що є об'єктом промислового зразка, він може бути таких видів:

- об'ємний, що являє собою композицію, в основу якої покладено об'ємно-просторову структуру (наприклад форма пляшки);

- площинний, що являє собою композицію, в основі якої лежить лінійно-графічне співвідношення елементів, яке не може бути сприйняте візуально як об'ємне (наприклад малюнок, що наноситься на тканину);

- комбінований, який являє собою поєднання форми і малюнка.

Відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» не можуть одержати правову охорону за цим Законом:

- об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;

- друкована продукція як така;

- об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Не можуть одержати правову охорону в рамках патентного права: відкриття, наукові теорії та математичні методи; методи організації та

управління господарством; плани, умовні позначення, розклади, правила; топографії інтегральних схем; сорти рослин і породи тварин тощо.

Наявність схожих рис винаходів, корисних моделей та промислових зразків послужила підставою їх спільного правового регулювання. Об'єкти патентного права регламентуються главою 39 ЦК України, законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки».

Набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом. Будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням права власника патенту.

На вимогу власника патенту таке порушення має бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки. Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може також особа, яка придбала ліцензію, якщо інше не передбачено ліцензійним договором.

Спори, пов'язані з порушенням прав та інтересів патентовласників, розв'язуються судом, господарським або третейським судом у порядку, встановленому чинним законодавством України. Так, суди відповідно до їх компетенції розглядають спори про:

- авторство на винахід (корисну модель);
- встановлення факту використання винаходу (корисної моделі);
- встановлення власника патенту;
- порушення прав власника патенту;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- право попереднього користування;
- компенсації.

Кодексом України про Адміністративні правопорушення (ст. 51-2) передбачена відповідальність за незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка та ін., привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. Таке правопорушення тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Статтею 177 КК України передбачена відповідальність за порушення прав на об'єкти промислової власності. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка та ін., якщо ці дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі (якщо її розмір у сто і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян), - карається штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення.

Зазначеною нормою передбачено також відповідальність за ті ж самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі (якщо розмір шкоди у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян).

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином, підводячи підсумки слід зазначити, що патентне право є одним з найважливішим інститутом права інтелектуальної власності, сутність якого полягає в тому, що забезпечує другу частину об'єктів творчості (складову інтелектуальної власності) не менш важливу, ніж перша його частина (духовна творчість).

Патентне право – це сукупність норм, що регулюють майнові й особисті немайнові відносини, які виникають у зв'язку з використанням авторства на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, з охороною прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, установленням режиму використання цих об'єктів, матеріальним і моральним стимулюванням, а також захистом прав авторів і патентовласників.

Об'єктами патентного права є винаходи, корисні моделі і промислові зразки, яким надається правова охорона, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

На відміну від об'єктів авторського права, винаходи, корисні моделі і промислові зразки як рішення практичних завдань можуть повторюватися, створюватися різними способами незалежно один від одного. Тому їх правова охорона припускає формалізацію в законі певних ознак, дотримання спеціального порядку визначення пріоритету, перевірку новизни і встановлення особливого режиму використання.

ІІ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА НА ВИНАХОДИ, КОРИСНІ МОДЕЛІ ТА ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ

Суб'єктами патентного права є автори винаходів та корисних моделей (винахідники), а також автори промислових зразків, які є фізичними особами. Суб'єктами можуть також бути інші особи, які набули прав винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом (ст. 463 ЦК України).

Неповнолітні особи вправі самостійно, без згоди батьків чи законних представників, здійснювати свої патентні права після досягнення 14 років (ч. 1 п. 2 ст. 32 ЦК України).

Іноземні фізичні та юридичні особи користуються правами нарівні з фізичними і юридичними особами України відповідно до міжнародних договорів України.

Законодавство іменує творця винаходу, корисної моделі винахідником, а творця промислового зразка - автором промислового зразка.

Винахідник – людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід, корисну модель (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Автор промислового зразка - людина, творчою працею якої створено промисловий зразок (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»).

Винахідником чи автором промислового зразка може виступати тільки фізична особа. Законодавець керується тим, що тільки людина здатна до інтелектуальної, творчої діяльності, отже тільки вона може набути статусу

винахідника чи автора промислового зразка. Юридична особа не може визнаватися винахідником чи автором промислового зразка.

Іноді винахід, корисна модель, промисловий зразок є результатом спільної творчої праці не однієї, а декількох фізичних осіб. Винахідники чи автори промислового зразка, які спільно створили винахід, корисну модель, промисловий зразок, мають рівні права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними (ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»). При цьому таким особам видається один патент.

Патентовласниками на винаходи, корисні моделі та промислові зразки **є**:

1) винахідники стосовно винаходів і корисних моделей та автори промислових зразків;

2) роботодавці – стосовно службових об'єктів;

3) правонаступники – особи, яким винахідники, автори промислових зразків чи роботодавці передали свої майнові права;

4) спадкоємці патентовласників.

Первинним суб'єктом є винахідник та автор промислового зразка, тобто фізичні особи, творчою діяльністю яких створено об'єкт інтелектуальної власності. Саме вони за загальним правилом мають право на одержання патенту, якщо інше не передбачено законодавством. Слід враховувати, що якщо особа не внесла особистого творчого внеску у створення винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, а надала тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні і оформленні заявки, у неї не виникає право на одержання охоронного документа. При спільному створенні об'єкта кількома особами вони мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено домовленістю між ними.

При видачі охоронних документів в Україні застосовується принцип першого заявника. Суть його полягає у тому, що законодавець не ставить за мету з'ясовувати, яка особа дійсно першою досягла такого результату, а наділяє правами і захищає ту особу, яка перша вчинила дії стосовно установленого повідомлення про досягнення, тобто розкрила суспільству невідомі раніше знання.

Таким чином, у випадку паралельного винахідництва, коли дві чи більше особи незалежно одна від одної створили об'єкт, який може бути визнано винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, право на одержання охоронного документа належить заявнику, заявка якого має більш ранню дату подання до Держдепартаменту або, якщо заявлено пріоритет, більш ранню дату пріоритету, за умови, що вказана заявка не вважається відкликаною, не відкликана або за якою не прийнято рішення про відмову у видачі патенту.

Якщо об'єкт інтелектуальної власності створено працівником, найнятим за трудовим договором (контрактом), то виникає дилема стосовно розподілу прав між цією особою та її роботодавцем. У світі вона вирішується не однозначно: в одних країнах перевага надається працівникові, в інших - роботодавцеві. Досить важливо знайти баланс інтересів зазначених осіб, оскільки лише у цьому випадку вони будуть зацікавлені у створенні результатів творчої діяльності. У статті 429

ЦК України закріплюється, що зазначене право на об’єкт, створений у зв’язку з виконанням трудового договору, належить працівникові, який створив цей об’єкт.

Володільцем патенту є особа, якій належить патент на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Патент видається заявникові. Тобто в разі видачі патенту особа, яка була заявником, стає володільцем патенту. Але за певних умов право на одержання патенту може належати іншій особі (роботодавцю, правонаступнику). У такому разі винахідник (автор промислового зразка) і володілець патенту будуть різними особами.

Учасником патентних правовідносин є компетентний державний орган, який здійснює видачу патентів. У міжнародно-правових актах вживається поняття «Відомство», у законодавстві України вживається термін «Установа» - центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Сьогодні таким органом є Державний департамент розвитку сфери інтелектуальної власності.

Основними функціями цього органу щодо видачі патентів є:

- організація прийняття заявок, їх експертизи, прийняття рішення по них;
- видача патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, забезпечення їх державної реєстрації.

У патентних правовідносинах можуть брати участь представники у справах інтелектуальної власності (патентні повірені). Слід зазначити, що відповідно до положень Законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і «Про охорону прав на промислові зразки», іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами території України, у відносинах з Установою реалізують свої права лише через патентних повірених.

Відповідно до Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.1994 року № 545 в редакції від 22.12.2017 р., патентний повірений надає фізичним і юридичним особам (особи, яких він представляє) допомогу й послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляє інтереси зазначених осіб у Держдепартаменті та установах, що належать до сфери його управління, а також судових органах, кредитних установах, у відносинах з іншими фізичними і юридичними особами.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Таким чином, правове становище суб’єктів права промислової власності, здебільшого визначається нормами Законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки». Суб'єктами патентного права є автори винаходів та корисних моделей (винахідники), а також автори промислових зразків, які є фізичними особами.

Слід наголосити на тому, що право на одержання патенту має автор або його спадкоємець, якщо інше не передбачено Законом. Автори, які створили промисловий зразок спільною працею, мають рівні права на одержання патенту,

якщо інше не передбачено угодою між ними. разі перегляду умов угоди щодо складу авторів Установа за спільним клопотанням осіб, зазначених у заявці як автори, а також авторів, не зазначених у заявці як такі, вносить зміни до відповідних документів у порядку, що встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності.

ІІІ. ПОРЯДОК ПАТЕНТУВАННЯ ВИНАХОДУ, КОРИСНОЇ МОДЕЛІ ЧИ ПРОМИСЛОВОГО ЗРАЗКА

Особа, яка бажає одержати патент на винахід (корисну модель) і має на це право, може подати заявку на його видачу в **Український інститут промислової власності (Укрпатент).** Вимоги до складу й оформлення матеріалів заявки, подання заявки визначаються Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 р.

За дорученням заявника заявку можна подати через представника в справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) або іншу довірену особу. Іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, реалізують свої права через представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Заявка – сукупність документів, необхідних для видачі патенту. Заявка на винахід повинна стосуватися одного винаходу або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдності винаходу). Заявка на корисну модель повинна стосуватися однієї корисної моделі. Заявка складається українською мовою й повинна містити:

заяву про видачу патенту на винахід (корисну модель);

опис винаходу (корисної моделі);

формулу винаходу (корисної моделі);

креслення (якщо на них є посилання в описі);

реферат.

За подання заявки сплачується збір. Документ про сплату збору повинен надійти до Українського інституту інтелектуальної власності разом із заявкою або протягом двох місяців після дати подання заявки. Цей строк продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки та сплачено відповідний збір. Строки та порядок сплати зборів за подання заявки, а також їх розміри зазначені в Порядку сплати зборів за дії, пов’язані з охороною прав на об’єкти інтелектуальної власності, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 1716 від 23 грудня 2004 року в редакції від 20.08.2019 р.

Розгляд заявки.

Порядок розгляду заявки на винахід (корисну модель) встановлений Правилами розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2002

року № 197. Патент України на винахід видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, під час якої встановлюється відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності). Патент України на корисну модель видається за результатами формальної експертизи. Державна реєстрація патенту на винахід (корисну модель) здійснюється за наявності документів про сплату державного мита за його (її) видачу й збору за публікації про видачу патенту. Одночасно з державною реєстрацією патенту на винахід Державна служба публікує в офіційному бюлетені «Промислова власність» визначені в установленому порядку відомості про видачу патенту. **Видача патенту проводиться в місячний строк після його державної реєстрації.**

Відповідно до частини першої статті 37 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-яка особа має право запатентувати винахід (корисну модель) в іноземних державах за умови попереднього подання заявки на винахід (корисну модель) та ненадходження до цієї особи протягом трьох місяців від дати подання зазначеної заявки повідомлення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці. Якщо протягом трьох місяців від дати надходження заявки до заявника не надійде повідомлення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, заявку на одержання патенту на винахід (корисну модель) може бути подано у відповідний орган іноземної держави.

Патентування винаходу (корисної моделі) за процедурою Договору про патентну кооперацію.

Процедура зарубіжного патентування згідно з PCT умовно поділяється на **два основні етапи** – міжнародну фазу та національну фазу.

Міжнародна фаза розпочинається з подання міжнародної заявки до відомства-одержувача та включає в себе такі стадії:

– встановлення дати міжнародного подання та обробка заявки відомством-одержувачем; – проведення Міжнародним пошуковим органом міжнародного пошуку, за результатами якого заявнику надсилаються звіт про міжнародний пошук та письмове повідомлення про патентоспроможність винаходу; – міжнародну публікацію заявки Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) (у більшості випадків разом зі звітом про міжнародний пошук); – проведення додаткового пошуку; – проведення міжнародної попередньої експертизи Органом міжнародної попередньої експертизи з подальшим наданням заявнику міжнародного попереднього висновку щодо патентоспроможності винаходу. Дві останні стадії не є обов’язковими та проводяться на окреме прохання заявника.

По завершенні міжнародної фази заявнику необхідно у встановлені строки здійснити подальші дії в кожному національному (або регіональному) відомстві, у якому він бажає отримати патент на основі своєї міжнародної заявки. Національна фаза включає в себе подання заявником до цих відомств перекладів заявки на відповідні мови, сплату відповідного мита та зборів і подальший розгляд заявки в цих відомствах.

Слід зазначити, що результатом зарубіжного патентування за процедурою РСТ не є видача «міжнародного патенту». На національній фазі рішення про видачу (або про відмову у видачі) патенту приймається виключно національними чи регіональними відомствами.

Інформація стосовно строків переходу до національної фази, вимог національних відомств, а також стосовно розмірів зборів та умов для сплати представлена в Посібнику РСТ для заявника (PCT Applicant's Guide, Volume II (National Phase)).

Подання міжнародної заявки до відомства-одержувача здійснюється відповідно до РСТ й Інструкції до РСТ, а також згідно з Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель.

Обов'язки відомства-одержувача щодо прийняття міжнародних заявок в Україні, передбачені РСТ, виконує ДП «УІІВ».

ДП «УІІВ» є компетентним відомством-одержувачем для прийняття та реєстрації міжнародних заявок, якщо хоча б один із заявників є громадянином України або особою, яка проживає на її території, незалежно від того, є він заявником для всіх чи лише для деяких держав.

Відповідно до статті 3(2) РСТ міжнародна заявка повинна містити заяву, опис винаходу, один чи декілька пунктів формули винаходу, одне чи декілька креслень (якщо це необхідно) і реферат.

Усі елементи міжнародної заявки подаються до ДП «УІІВ» на папері в трьох примірниках, кожен з яких має бути придатним для прямого репродукування.

Заява подається на бланку PCT/RO/101 або у вигляді комп'ютерної роздруківки, виготовленої з використанням функціональних можливостей PCT-EASY програмного забезпечення PCT-SAFE («PCT-EASY заява»). В останньому випадку у комплекті з міжнародною заявкою повинен подаватися фізичний носій (CD-ROM, CD R, DVD або DVD-R), що містить в електронній формі копію даних, які містяться в заяві, та копію реферату («PCT EASY-фізичний носій»).

Відповідно до статті 3(4)(i) РСТ міжнародна заявка повинна бути складена встановленою мовою. В Україні міжнародна заявка може бути подана до відомства-одержувача російською або англійською мовою. Листування із заявником відомство-одержувач здійснює мовою міжнародної заявки.

Подаючи заявку до відомства-одержувача, заявник повинен зазначити свій вибір одного з компетентних Міжнародних пошукових органів, який має проводити міжнародний пошук щодо міжнародної заявки. Для України компетентними Міжнародними пошуковими органами є Федеральна служба з інтелектуальної власності (Роспатент) та Європейське патентне відомство (ЄПВ).

У разі, якщо міжнародну заявку подано російською мовою, а в якості Міжнародного пошукового органу зазначено ЄПВ, заявнику необхідно протягом місяця від дати одержання заявки відомством-одержувачем надати її переклад англійською мовою для цілей пошуку.

Відповідно до статті 11 PCT відомство-одержувач встановлює дату міжнародного подання за датою одержання міжнародної заявки, якщо при її одержанні відомство приходить до висновку, що:

– заявник не позбавлений внаслідок громадянства або місця проживання права подання міжнародної заявки до відомства; – міжнародна заявка складена встановленою мовою; – міжнародна заявка містить принаймні таке: згадку про те, що вона подається як міжнародна заявка; зазначення принаймні однієї Договірної держави; ім'я заявника, як установлено; частину, яка зовні нагадує опис винаходу; частину, яка зовні нагадує пункт чи пункти формули винаходу.

Відповідно до статті 3(4)(ii) PCT міжнародна заявка повинна відповідати встановленим вимогам до оформлення міжнародної заявки. Вимоги до оформлення міжнародної заявки викладені в правилі 11 Інструкції до PCT.

Відповідно до статті 3(4)(iv) PCT подання кожної міжнародної заявки має супроводжуватися сплатою встановленого мита. Згідно з правилами 14, 15 та 16 Інструкції до PCT заявнику необхідно сплатити: мито за пересилання заявки (на користь відомства-одержувача), міжнародне мито за подання (на користь Міжнародного бюро ВОІВ) та мито за пошук (на користь Міжнародного пошукового органу). Крім того, якщо в міжнародній заявці заявлено пріоритет попередньої заявки й заявник доручає відомству-одержувачу підготувати та направити пріоритетний документ до Міжнародного бюро ВОІВ, необхідно сплатити відповідний збір (правило 17.1(b) Інструкції до PCT). Зазначені мито та збори сплачуються на рахунки ДП «УІІВ».

Після одержання міжнародної заявки ДП «УІІВ» здійснює розрахунок мита та зборів і надсилає відповідне повідомлення заявнику із зазначенням строків сплати, переліку валют, у яких може бути сплачене мито та збори, і реквізитів для сплати.

ВИСНОВОК З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Отже, промисловий зразок – результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Відносини, які виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на промислові зразки в Україні, регулюються Цивільним кодексом України та Законом України «Про охорону прав на промислові зразки». Набуття права інтелектуальної власності на промисловий зразок засвідчується патентом. Патент України на промисловий зразок є охоронним документом, який видається від імені держави уповноваженим на це органом – Департаментом розвитку сфери інтелектуальної власності України. Право на одержання патенту має автор та інші особи, які набули право на промисловий зразок за договором чи законом. Обсяг правової охорони, яка надається, визначається сукупністю суттєвих ознак промислового зразка, представлених на зображенні (зображеннях) виробу, внесеному до Державного реєстру патентів України на промислові зразки (далі – Реєстр), і засвідчується патентом з наведеною в ньому копією внесеного до Реєстру зображення виробу.

Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу й призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.

Правова охорона надається промисловому зразку, який не суперечить публічному порядку, принципам гуманності й моралі та відповідає умові патентоспроможності. Умовою патентоспроможності промислового зразка є новизна. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

Патент надає його власнику виключне право використовувати промисловий зразок на власний розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів, а також забороняти іншим особам використовувати промисловий зразок без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається згідно із Законом порушенням прав власника патенту. Права, які надаються власнику відповідно до патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу за умови сплати річного збору за підтримання чинності патенту.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

В даній лекції було розглянуто поняття, предмет патентного права. Умови надання правової охорони і критерії патентоздатності винаходу, корисної моделі та промислового зразка. Порядок видачі документів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

Патентне право є одним з найважливішим інститутом права інтелектуальної власності, сутність якого полягає в тому, що забезпечує другу частину об'єктів творчості (складову інтелектуальної власності) не менш важливу, ніж перша його частина (духовна творчість).

Патентне право – це сукупність норм, що регулюють майнові й особисті немайнові відносини, які виникають у зв'язку з використанням авторства на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, з охороною прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, установленням режиму використання цих об'єктів, матеріальним і моральним стимулюванням, а також захистом прав авторів і патентовласників.

Об'єктами патентного права є винаходи, корисні моделі і промислові зразки, яким надається правова охорона, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

На відміну від об'єктів авторського права, винаходи, корисні моделі і промислові зразки як рішення практичних завдань можуть повторюватися, створюватися різними способами незалежно один від одного. Тому їх правова охорона припускає формалізацію в законі певних ознак, дотримання спеціального порядку визначення пріоритету, перевірку новизни і встановлення особливого режиму використання.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять слухачі повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: патентне право, джерела, результати

творчої діяльності людини, правова охорона винаходів, корисних моделей та промислового зразка.

Поряд з цим, необхідно знати встановлений порядок отримання патенту на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

ТЕМА 4. ДОГОВОРИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ВСТУП

1. Загальна характеристика договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
2. Розпорядження майновими правами автора.
3. Поняття та загальна характеристика ліцензійних договорів та ліцензій.
4. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.
5. Інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ
Методичні поради щодо підготовки даної теми

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356.
3. Договірні відносини щодо результатів наукової та науково-технологічної діяльності: монографія / кол. авторів: Батова В. О., Пічкур О. В., Работягова Л. І., Тверезенко О. О.; за заг. ред. О. Ф. Дорошенка; НДІ ІВ НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2013. 222 с.
4. Договірні форми розпоряджання майновими правами на об’єкти авторського права : монографія / кол. авторів; за наук. ред. Мироненко Н. М.; НДІ ІВ НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2014. 248 с.
5. Договори по розпорядженню майновими правами на об’єкти патентного права. Т.1 [Текст] : монографія / Колектив авторів : Г. О.Андрощук, Ю. Л. Борко, В. А. Васильєва, І. Ф.Коваль, В. М. Коссак, Б. М. Падучак, О. О. Тверезенко; за наук. ред. Мироненко Н. М. К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. 279 с.
6. Інтелектуальна власність. Підручник. Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: Харків, «Федорко». 2021. 262 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55638/3/Book_2021_Popova_Intelektualna_vlasnist.pdf

7. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2021. 540 с.
8. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
9. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник/ Еннан Р.Є. [та ін.]. К.: Алерта, 2016. 492 с.
10. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2019. 274 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції є аналіз та вивчення особливостей договорів, що застосовуються у сфері права інтелектуальної власності, характеристика видів таких договорів, особливостей їх укладення та розірвання, а також відповідальності сторні за невиконання або неналежне виконання таких договорів.

ВСТУП

В більшості випадків творець того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності створює його для того, щоб вилучити з нього можливу вигоду, іншу користь для задоволення власних потреб і потреб своїх близьких. Чинне законодавство України (як й інших країн) дозволяє творцю будь-якого результату інтелектуальної діяльності використати його на свій розсуд. Конституція України проголошує, що кожний має право володіти, користуватися і розпоряджатися належним йому майном, в тому числі результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності'. Кожний власник результату інтелектуальної, творчої діяльності має право використовувати належний йому об'єкт будь-яким способом, аби він не порушував чинного законодавства. Суб'єкт права інтелектуальної власності може продати зазначений об'єкт, обміняти, подарувати та вчиняти будь-які інші цивільно-правові угоди в межах закону.

Будь-яке право служить передусім на благо людині. Але само по собі право, декларованe в тому чи іншому суспільстві, ще не приносить людині конкретної користі. Право забезпечує інтереси людини. За таких двох неодмінних умов воно є суб'єктивним, тобто належить конкретному суб'єкту, і воно раціонально цим суб'єктом використовується. При чому другий елемент є більш визначальним: суб'єкт може мати те чи інше правова розумно, з вигодою для себе використати з тих чи інших причин не може. Для цього можуть бути різні причини - суб'єкт просто не знає як використати належне йому право; не вміє його використати раціонально; не може особисто його використати в силу своєї непрофесійності, відсутності часу, здоров'я тощо. В таких випадках суб'єкту права приходиться вдаватися за допомогою осіб, які знають і вміють це зробити краще, тобто звернутися до обізнаних людей.

Викладені міркування ще в більшій мірі стосуються суб'єктів права інтелектуальної власності. Використання результатів творчої діяльності має

свою особливу специфічність, яке істотно відрізняється від використання матеріальних об'єктів. Специфічність використання об'єктів інтелектуальної власності визначається кількома факторами. Об'єкт використання не матеріальний, він здатний для тиражування, що надає можливість його використання багатьма користувачами одночасно, наприклад, читачі будь-якої книги. Форми і способи використання об'єктів інтелектуальної власності надзвичайно різноманітні, які визначаються характером, змістом самого об'єкту. Використання матеріальних об'єктів також визначається численними різновидами самих цих матеріальних речей. Але особливість використання об'єктів інтелектуальної власності характеризується тим, що один і той же об'єкт творчої діяльності може бути використаний різними способами і в різних формах (наприклад, музичний твір може бути використаний у виконанні оркестру, співака, кінофільмі тощо).

На данній лекції ми розглянемо порядок розпорядження майновими правами на об’єкти права інтелектуальної власності.

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПРО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Об'єкти права інтелектуальної власності **мають нематеріальний характер**, що зумовлює певні особливості майнових прав на них. Зокрема, не існує **обмеження** кола **осіб**, які одночасно можуть їх використовувати. До того ж майнові права на результати творчої діяльності обмежені у часі та просторі.

Наявність суттєвих відмінностей між об'єктами інтелектуальної власності та речами обумовила недоречність їх спільного регулювання як стосовно абсолютних, так і відносних правовідносин. Дійсно, недоцільно використовувати до нематеріальних творчих досягнень як інститут права власності, так і договори які традиційно стосуються майна.

Усе зазначене зумовило необхідність **окремого** правового регулювання договірних відносин у сфері інтелектуальної власності, чому і присвячені положення гл. 75 ЦК.

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності - це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 1107 ЦК існують такі **види договорів** стосовно розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності:

ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

ліцензійний договір;

3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;

договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;

Авторський договір;

інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Цей **перелік не є вичерпним**, оскільки законодавчо не можна передбачити все різнобарв'я договірних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Насамперед до цієї групи віднесено ліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Дійсно, **видача ліцензії** може бути **оформлена** як самостійний документ чи шляхом укладення ліцензійного договору. Однак сама по собі **ліцензія** є одностороннім правочином і **не може розглядатися** як вид договору. Аналогічне розмежування можна провести на прикладі довіреності, як одностороннього правочину, і договору доручення.

Коли йдеться про речі, то їх власник має повноваження по володінню, користуванню і розпорядженню. **Стосовно відносних** правовідносин реалізація цих прав може відбуватися шляхом укладення договорів на передачу **майна у власність** (зокрема, договорів купівлі-продажу, дарування толю) і договорів на передачу **майна у користування** (договорів найму та позички).

Якщо **провести аналогію** стосовно об'єктів права інтелектуальної власності, то у **першому випадку**, коли відбувається зміна правовласника, йдеться про укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, а у **другому,** коли надається право використання, — ліцензійного договору. Тому видається недоречною точка зору, що винахід може бути предметом договору купівлі - продажу.

Той факт, що ЦК розширяв предмет договорів купівлі-продажу, дарування та найму (оренди) **майновими правами**, зовсім **не свідчить** про віднесення сюди прав на результати творчої діяльності. При проведенні **розмежування** між зазначеними договорами, з однієї сторони, і договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійним договором з іншої, **необхідно враховувати** сферу застосування цих договорів. *Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійний договір* є правовою формою реалізації прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим доречно зазначити, що предметом договорів купівлі-продажу, дарування та найму (оренди) можуть бути майнові права, за винятком майнових прав інтелектуальної власності.

Із наведеного аналізу вбачається, що у сфері інтелектуальної власності не проводиться **розмежування договорів на самостійні види** залежно від того, чи відповідає обов'язку однієї сторони вчинити певну дію зустрічний обов'язок іншої сторони щодо надання матеріального або іншого блага. Тобто, якщо, наприклад, договори купівлі-продажу та найму є сплатними, а дарування та позички - безоплатними, то договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійний договір можуть бути **як оплатними**, так і **безоплатними**.

У назві, обраній для цієї групи договорів, йдеться про розпоряджання, тобто **визначення** юридичної долі майнових прав. Причому зазначений термін у цьому випадку використовується як стосовно **передачі майнових прав,** так і щодо **видачі дозволу на використання** об'єктів права інтелектуальної власності.

Крім перерахованих, цю групу віднесено також договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. За своєю суттю ці відносини **близькі** до договорів на виконання робіт. Оскільки у даному випадку не йдеться насамперед про створення результату творчої діяльності, то цей договір не зовсім охоплюється поняттям розпоряджання. Хоч якось обґрунтувати таку позицію можна хіба що тим, що за цим договором все ж таки може бути встановлено механізм розподілу прав на створений у майбутньому об'єкт. Ймовірно, що саме на цю обставину було зроблено акцент.

Сторони договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Суб'єктами правовідносин, що виникають стосовно результатів творчої діяльності, можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Оскільки йдеться про наділення іншої особи правами щодо об'єкта права інтелектуальної власності, то **однією з сторін** договору повинна бути особа, яка має майнові права на результат творчої діяльності. **Зазвичай** це автор, власник охоронного документа чи їх правонаступники.

Оскільки автором чи винахідником **може бути неповнолітня** особа, то норми законодавства надають можливість фізичній особі у віці **від чотирнадцяти** до вісімнадцяти років самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом (ч. 1 ст. 32 ЦК).

Укладаючи зазначені правочини, сторони керуються принципом свободи договору. Однак є певні обмеження у випадку специфіки об'єкта. Зокрема, **стосовно секретного винаходу** чи **секретної корисної моделі** можна видати ліцензію чи передати майнові права тільки за погодженням із Державним експертом з питань таємниць (пп. 6,7 ст. 28 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Форма договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності та їх державна реєстрація.

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності повинні бути укладені у письмовій формі. На відміну від загального правила стосовно недотримання письмової форми, для розглядуваних договорів встановлені спеціальні правові наслідки: у разі **недодержання** письмової форми договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності такий договір є **нікчемним** (ч. 2 ст. 1107 ЦК).

Як виняток, законом можуть бути встановлені випадки, в яких зазначений договір може укладатись усно. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 33 Закону «Про авторське право і суміжні права» в усній формі може укладатися договір про **використання** (опублікування) **твору в періодичних виданнях** (газетах, журналах тощо).

Законодавство **не передбачає** обов'язкової державної реєстрації договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Однак на вимогу будь-якої сторони ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності та договір

про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності можуть бути зареєстровані у порядку, встановленому законом. Тобто сторона договору має право на офіційне загальнодоступне **інформування** інших осіб про укладення зазначених договорів. Таке інформування здійснюється шляхом публікації в офіційному бюлетені «Промислова власність» відомостей в обсязі та порядку, встановлених Державним департаментом розвитку сфери інтелектуальної власності, з одночасним внесенням їх до відповідного **Державного реєстру**.

Оскільки державна реєстрація зазначених договорів є **факультативною**, то її відсутність не впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права (ч. 1 ст. 1114 ЦК).

Виняток із цього загального правила стосується договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування напівпровідникових виробів , сорт рослин чи породу тварин. У цьому випадку **договір є чинним** лише **з моменту його державної реєстрації** в Державному департаменті інтелектуальної власності. Пояснюється це тим, що відповідно до ч. 2 ст. 1114 ЦК факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до ЦК або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації.

Такий підхід є цілком виправданим. Оскільки усі **охоронні документи** підлягають обов'язковому внесенню до відповідного Державного реєстру, то зміна правовласника повинна знайти у них відображення. Лише при такому підході зберігається цінність реєстрів, звернувшись до яких можна достовірно встановити особу, що має право інтелектуальної власності на певний об'єкт.

Оскільки авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення, то не існує необхідності реєстрації договорів стосовно цих об'єктів (ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права»).

Таким чином, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності стосовно **запатентованих об'єктів** підлягає обов'язковій державній реєстрації, а щодо **об'єктів авторського права** вона є факультативною.

ВИСНОВОК З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності – це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 1107 ЦК існують такі види договорів стосовно розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності:

ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

ліцензійний договір;

договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;

договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;

Авторський договір;

інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

ІІ. РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ АВТОРА

Договори, предметом яких є відступлення майнових прав автора, крім спеціальної регламентації підпорядковуються певним загальним правилам. Матеріально-правові вимоги стосуються **згоди сторін**, їхньої **дієздатності**, **предмета договору** й **авторської винагороди**.

Згода сторін. Використання творів можливе тільки за письмової згоди автора. Це положення спрямоване на захист особистого немайнового права автора, зокрема права на оприлюднення твору.

Дієздатність сторін. Згода автора необхідна навіть коли автор твору у встановленому законом порядку визнаний недієздатним, за винятком тих випадків, коли він фізично не в змозі дати відповідну згоду. Це положення передбачає виняток, коли договір підписаний правонаступниками автора.

Предмет договору. Майнові права автора **не залежать одне від одного**. Відступлення права на **публічний показ** не тягне за собою відступлення права на **відтворення**. У тих випадках, коли договір включає певне відступлення одного із двох видів зазначених прав, його обсяг обмежують способи використання, передбачені договором.

Авторська винагорода. Мудрість законодавця спрямована на те, щоб завадити автору необдумано відступати свої майнові права. Так, відповідно до ст. 33 (2) Закону України «Про авторське право і суміжні права» договір про передання прав на використання твору вважають укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоду щодо всіх **істотних умов**, у тому числі щодо **розміру** та **порядку** виплати винагороди.

До **авторських договорів** про передачу твору для використання **належать**:

договір про видання або перевидання твору в оригіналі (**видавничий договір**);

договір про публічне виконання неопублікованого твору (**постановочний договір**);

договір про створення твору образотворчого мистецтва з метою публічного виставлення (**договір художнього замовлення**);

договір про використання у промисловості неоприлюдненого твору декоративно-прикладного мистецтва;

а також **інші договори** про передачу творів літератури чи мистецтва для використання будь-яким способом.

Авторський договір можна визначити як **договір**, за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами.

Авторський договір має цивільно-правовий характер і є самостійним серед інших цивільно-правових договорів.

Авторський договір має **консенсуальний**, **двосторонній** і **оплатний** характер.

Передача майнових прав за авторським договором

Майнові авторські права можна передавати за авторським договором або на інших підставах, передбачених законом.

Передачу майнових прав можна здійснювати на підставі авторських договорів про **передачу виключних** або **невиключних прав**.

Авторський договір про передачу **виключних прав** дозволяє використовувати твір певним способом і у встановлених договором межах тільки особі, якій ці права передано, і дає цій особі право забороняти подібне використання твору іншим.

Право забороняти використання твору іншим особам може здійснювати автор твору, **якщо** особа, якій передані виключні права, не здійснює захист цього права.

Авторський договір про **передачу невиключних прав** дозволяє користувачеві використовувати твір нарівні з володільцем виключних прав, який передав ці права, і (або) іншим особам, які одержали дозвіл на використання твору таким самим способом.

Права, передані за авторським договором, **вважають невиключними**, якщо в договорі прямо не передбачено інше.

Умови авторського договору

Обов'язкові положення авторського договору. Авторський договір має передбачати:

способи використання твору - конкретні права, передавані за цим договором;

строк і територію, на які передають право;

розмір винагороди і (або) порядок визначення розміру винагороди за використання твору, порядок і строки її виплати;

інші умови, які сторони вважатимуть суттєвими для цього договору.

Сторони авторського договору. Сторонами авторського договору є автор (або його правонаступник), з одного боку, і користувач його твору - з іншого.

Не можуть бути предметом авторського договору:

права на використання твору, невідомі на момент укладання договору;

права на використання творів, які автор може створити в майбутньому.

Строк і територія, на які передають права. Питання як про загальний строк дії авторського права, так і про строки виконання сторонами своїх зобов'язань за договором вирішують самі сторони.

За відсутності в авторському договорі умови про строк, на який передають право, договір може бути розірваний автором по закінченні **5 років** від дати його укладання, **якщо** користувача письмово повідомлять про це за 6 місяців до розірвання договору.

За відсутності в договорі умови про територію, на яку передають право, дію передаваного за договором права обмежують територією України.

Винагорода за авторським договором. Винагороду визначають в авторському договорі як **відсоток** від доходу за використання твору, а якщо це неможливо здійснити у зв'язку з характером твору або особливостями його використання - як зафіксовану в договорі суму або іншим способом.

Мінімальні ставки авторської винагороди встановлює Кабінет Міністрів України. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. за № 71 затверджено розміри винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм та порядок їх виплати, постановою від 18 січня 2003 р. за № 72 - мінімальні ставки винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав.

Якщо в авторському договорі про видання або інше відтворення твору винагороду визначають як **фіксовану** суму, то має бути встановлено **максимальний тираж** твору.

Інші умови авторського договору. Права, передані за авторським договором, можна передавати на весь строк їхньої дії або тимчасово іншим особам, лише якщо це прямо передбачено договором. Договір про передання прав іншим особам не має містити умов, що зачіпають майнові або особисті немайнові права та інтереси автора чи іншого правоволодільця.

Авторський договір **може містити** умови про обов'язок користувача використати твір зазначеними в договорі способами і у визначений договором строк.

Якщо авторський договір зобов'язує користувача використати твір зазначеними в договорі способами, **то при порушенні цього зобов'язання** автор або його спадкоємці мають право звернутися до суду з вимогою розірвати авторський договір.

Особа, яка одержала права на використання твору, має право здійснити все необхідне для оприлюднення твору, якщо інше не передбачене договором.

Умови авторського договору, що суперечать положенням закону, є недійсними.

Авторський договір має бути укладений у письмовій формі. Авторський договір про використання творів у періодичній пресі може бути укладений в усній формі.

Підстави для припинення дії авторського договору. Підстави, умови та наслідки припинення дії авторського договору регулюють як загальні положення цивільного законодавства, так і спеціальні норми авторського права, які відображають специфіку авторських договорів.

Підставами для припинення дії авторського договору є:

закінчення **строку** його дії;

взаємна **угода** сторін про припинення авторського договору;

угода про **заміну** одного зобов'язання іншим (новацію);

неможливість виконання, викликана діями непередбаченої сили або іншими обставинами, за які боржник не відповідає;

смерть автора або ліквідація юридичної особи, що є стороною договору;

одностороння заява тієї або іншої сторони у зв'язку з порушенням контрагентом суттєвих умов договору тощо.

Порядок припинення дії авторського договору. Порядок припинення дії авторського договору авторське законодавство не регламентує.

Якщо одна зі сторін не згідна з розірванням договору або підставою, відповідно до якої його здійснюють, спір розглядають у судовому порядку.

Загальним наслідком припинення дії авторського зобов'язання є скасування прав і обов'язків сторін. Іноді разом із ним виникають зобов'язання, пов'язані із врегулюванням майнових наслідків припинення договору, зокрема з поверненням авторського гонорару, відшкодуванням збитків тощо.

ВИСНОВОК З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Авторський договір – це договір за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами.

Авторський договір має передбачати:

способи використання твору - конкретні права, передані за цим договором;

строк і територію, на які передають право;

розмір винагороди і (або) порядок визначення розміру винагороди за використання твору, порядок і строки її виплати;

інші умови, які сторони вважатимуть суттєвими для цього договору.

ІІІ. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІЦЕНЗІЙНИХ ДОГОВОРІВ ТА ЛІЦЕНЗІЙ.

Одним з повноважень особи, яка має майнові права інтелектуальної власності, є виключне право дозволяти використання результату творчої діяльності іншими особами. Це право може бути реалізовано шляхом видачі ліцензії чи укладення ліцензійного договору.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності - це письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

Така ліцензія може бути оформлена як **окремий документ** або бути **складовою частиною** ліцензійного договору.

Залежно від різноманітних підстав (предмет, обсяг прав, умови і підстави їх надання тощо) можна провести класифікацію ліцензій на види.

За предметом ліцензії розрізняють: ліцензії на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування напівпровідникових виробів, сорт рослин або об'єкт авторського права.

За обсягом прав, що надаються, розрізняють обмежені й повні ліцензії. ЦК закріплює **три види обмежених ліцензій**: виключна, одинична, невиключна (ч. 3 ст. 1108 ЦК). Ця відмінність проводиться у залежності від того, в якій мірі виключена конкуренція ліцензіара та інших осіб зі сфери діяльності ліцензіата. Вибір типу ліцензії залежить передусім від обсягу ринку і характеру об'єкта.

У залежності від умов надання розрізняють: субліцензії, перехресні, зворотні і відкриті ліцензії.

Залежно від підстав видачі дозволу (договір чи адміністративний акт компетентного державного органу) розрізняють **добровільні** і **примусові** ліцензії.

При наданні **добровільної ліцензії** дотримується принцип свободи договору. Це виявляється у тому, що сторони вільні у виборі контрагента і визначенні умов дозволу (обсягу прав, що надаються, території і терміну дії ліцензії, розміру і порядку сплати винагороди тощо).

Примусова ліцензія - це дозвіл, що видається без згоди патентовласника компетентним державним органом (судом, господарським судом або Кабінетом Міністрів України) завінтересованій особі на використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. Ці ж органи визначають у своєму рішенні обсяг такого застосування, термін дії дозволу, розмір і порядок виплати винагороди власнику патенту.

Слід мати на увазі, що наведені класифікації носять умовний характер і їх перелік не є вичерпним. З одного боку, це пояснюється тим, що на практиці ці види ліцензій можуть виступати як у чистому вигляді, так і у поєднанні. З іншого боку, аналіз ліцензій за кожною з підстав розподілу, хоча і виявить їх особливі риси, однак дасть односторонню, неповну характеристику. Тому для цілісної картини доцільно кожну конкретну ліцензію розглядати водночас з точки зору різних класифікацій.

Ліцензійний договір - це договір, за яким одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) па умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства (ч. 1 ст. 1109 ЦК).

При цьому необхідно враховувати як положення ЦК, так і спеціального закону, який регламентує відносини, що виникають з приводу саме того об'єкта, стосовно якого укладається договір. Це цілком закономірно, оскільки ЦК дає загальні положення стосовно всіх об'єктів інтелектуальної власності, а особливості зазначаються у спеціальних нормативних актах.

Правова характеристика договору: реальний, двосторонній, оплатний чи безоплатний.

У випадку укладення ліцензійного договору відбувається добровільне звуження прав володільця виключних майнових прав інтелектуальної власності, оскільки розширюється коло осіб, які можуть використовувати належний йому результат творчої діяльності. Тобто, укладаючи ліцензійний договір, правовласник ніби знімає з контрагента встановлену законодавством заборону на використання зазначеного об'єкта інтелектуальної власності.

Предметом ліцензійного договору є ліцензія (дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності), **а об'єктом** - винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, компонування напівпровідникових виробів, сорт рослин, твір науки, літератури чи мистецтва.

Таким чином, договір на використання запатентованих об'єктів інтелектуальної власності чи об'єктів авторського права за своєю природою є ліцензійним договором.

Сторонами ліцензійного договору є ліцензіар і ліцензіат.

Ліцензіар - це особа, якій належать виключні майнові права інтелектуальної власності (особа, яка має майнові авторські права, чи власник охоронного документа на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування напівпровідникових виробів, сорт рослин).

Ліцензіат - це особа, якій надано дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію).

Зміст ліцензійного договору.

При визначенні змісту договору сторони керуються принципом свободи договору. Однак умови ліцензійного договору, які суперечать положенням чинного законодавства України, є нікчемними (ч. 9 ст. 1109, ч. 2 ст. 1111 ЦК).

З урахуванням природи ліцензійного договору, законодавство передбачає, що у ліцензійному договорі **визначаються**: вид ліцензії; сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія та строк, на які надаються права, тощо); розмір, порядок і строки виплати винагороди за використання об'єкта права інтелектуальної власності; якщо в ліцензійному договорі про видання або інше відтворення твору винагорода визначається у вигляді фіксованої грошової суми, то в договорі має бути встановлений максимальний тираж твору (чч. 3, 8 ст. 1109 ЦК).

Законодавство передбачає, що ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, який повинен закінчуватися не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності. У разі відсутності у договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, **але не більше ніж на п'ять років**. Якщо за **шість місяців** до спливу зазначеного п'ятирічного строку жодна із сторін не повідомить письмово іншу сторону про відмову від договору, останній вважається продовженим на невизначений строк. У цьому випадку кожна із сторін може в **будь-який** час **відмовитися** від договору, **письмово повідомивши про це** другу сторону за шість місяців до його розірвання, якщо більший строк для повідомлення не встановлений за домовленістю сторін (чч. 1,3 ст. 1110 ЦК).

Положення ЦК закріплюють, що ліцензіар може відмовитися від ліцензійного договору в разі порушення ліцензіатом встановленого договором терміну початку використання об'єкта права інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 1110 ЦК).

Умовами ліцензійного договору може бути надано право ліцензіату укладати субліцензійний договір. За цим договором ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором (ч. 2 ст. 1109 ЦК).

Винагорода за наданий дозвіл може бути встановлена у вигляді фіксованої грошової суми (паушальний платіж), періодичних платежів (роялті) чи їх поєднання (комбінованих платежів).

Для полегшення узгодження умов договору законодавством України передбачається можливість затвердження уповноваженими відомствами або творчими спілками **типового ліцензійного договору** (ст. 1111 ЦК).

ВИСНОВОК З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності - це письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

Ліцензійний договір – це договір, за яким одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) па умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства (ч. 1 ст. 1109 ЦК).

Правова характеристика договору: реальний, двосторонній, оплатний чи безоплатний.

IV. ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАННЯ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності – це договір, за яким одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах (ч. 1 ст. 1113 ЦК).

Правова характеристика договору: реальний, двосторонній, оплатний чи безоплатний.

При укладенні договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності права відчужуються, тобто передаються **безповоротно**. У зв'язку з цим особа, якій передані виключні майнові права, стає правонаступником. Тому до неї переходять усі права і обов'язки стосовно об'єкта інтелектуальної власності. Зокрема, укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше.

Якщо проводити **розмежування між видачею** ліцензії і **укладенням** договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, то, як уже зазначалося, у першому випадку надається право використання, а у другому відбувається заміна володільця виключних майнових прав.

Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності може бути укладений як стосовно об'єктів інтелектуальної власності, які підлягають **обов'язковій реєстрації** (винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, компонування напівпровідникових виробів, сорт рослин, порода тварин), так і **об'єктів авторського права**.

Законодавчо передбачені певні умови, дотримання яких є обов'язковим при укладенні договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Ці обмеження принципу свободи договору спрямовані на захист прав та інтересів правоволодільців та споживачів.

Зокрема, **умови** договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, що **погіршують** становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців порівняно з становищем, передбаченим ЦК та іншим законом, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів**, є нікчемними** (ч. 3 ст. 1113 ЦК).

У разі опублікування відомостей про передачу права власності на торговельну марку стосовно частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг Державний департамент розвитку сфери інтелектуальної власності видає нове свідоцтво на ім'я особи, якій передане це право, за наявності документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва.

ВИСНОВОК З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності – це договір, за яким одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах .

При укладенні договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності права відчужуються, тобто передаються **безповоротно**. У зв'язку з цим особа, якій передані виключні майнові права, стає правонаступником. Тому до неї переходять усі права і обов'язки стосовно об'єкта інтелектуальної власності. Зокрема, укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше.

V. ІНШІ ДОГОВОРИ ЩОДО РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Оскільки при прийнятті ЦК не ставилась мета дати у ньому вичерпний перелік договорів, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності, то на практиці учасники цивільних відносин укладають й інші договори.

Договір про передачу ноу-хау - це договір, за яким правовласник передає заінтересованим особам право на використання повністю або частково конфіденційних знань, що включають відомості технічного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, яка їх одержала.

Основна **відмінність договору** про передачу ноу-хау від ліцензійного договору полягає в тому, **що для ліцензійного договору** достатньо надати дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, а за **договором про передачу ноу-хау** необхідно виконати активні дії розкрити певні знання, що зберігаються в режимі секретності. Тобто **розмежування** проводиться **за об'єктом**. Ліцензійний договір укладається стосовно зареєстрованих результатів творчої діяльності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка,

компонування напівпровідникових виробів, сорт рослин) чи об'єктів авторського права, а договір про передачу ноу-хау - стосовно секретної інформації.

Ноу-хау (англ. – знаю як) – повністю або частково конфіденційні знання, що включають відомості технічного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, що їх одержала. Досить часто ці відомості при бажанні могли б бути запатентовані (наприклад, як винахід чи корисна модель), однак в кожній конкретній ситуації правовласник вирішує чи розкрити ці знання суспільству і отримати охоронний документ, чи доцільніше залишити їх в режимі секретності. Досить наглядним є приклад **секрету приготування напою кока-коли**. Якби ці відомості свого часу були запатентовані як винахід, то зараз вони були б суспільним надбанням і будь-яка заінтересована особа змогла б їх вільно використовувати. У той же час у випадку залишення відомостей в режимі секретності існує **постійна загроза** їх припинення у зв'язку з можливістю паралельного винахідництва чи розкриттям іншими особами.

Оскільки предметом договору про передачу ноу-хау є секретні знання, то у зв'язку з цим однією з обов'язкових його умов є дотримання конфіденційності отриманих знань.

Особливість предмета обумовлює специфіку процесу укладення договору про передачу ноу-хау, оскільки, з одного боку, заінтересована особа має розуміти, стосовно яких відомостей вона набуде прав, щоб вирішити питання, чи потрібні вони їй, а з іншого - існує ймовірність розкриття змісту ноу-хау ще на стадії переговорів. Тому в цьому випадку доречно скористатися конструкцією попереднього договору. На практиці стосовно зазначених відносин він отримав назву опціонного. У ньому передбачається, яка частина інформації буде розкрита для вирішення потенційним контрагентом питання про доцільність укладення договору про передачу ноу-хау і плата за цю частину відомостей. У випадку позитивного рішення і укладення договору про передачу ноу-хау плата за попереднім договором зараховується в рахунок платежів за основним договором.

Договір щодо управління майновими правами автора або інших суб'єктів авторського права і суміжних прав укладається між володільцем майнових авторських чи суміжних прав і організацією колективного управління. Найбільш повно на сьогодні функцію останнього виконує Державне підприємство «Українське агентство з авторських та суміжних прав» Міністерства освіти і науки України.

Організації колективного управління повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права чи суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень такі функції: **по-перше**, погоджувати з особами, які використовують об'єкти авторського права чи суміжних прав, розмір винагороди під час укладання договору**; по-друге**, укладати договори з заінтересованими особами про використання прав, переданих в управління; **по-третє**, збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права чи суміжних прав суб'єктам авторського права і суміжних прав, правами яких вони управляють; **по-четверте**, вчиняти інші дії, передбачені чинним законодавством, необхідні для захисту прав, управління якими здійснює

організація, в тому числі звертатися до суду за захистом прав суб'єктів авторського права чи суміжних прав відповідно до статутних повноважень та доручення цих суб'єктів (ст. 49 Закону «Про авторське право і суміжні права»).

Договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності - це цивільно-правовий договір, що укладається між роботодавцем і працівником стосовно узгодження прав на створені у зв'язку з виконанням трудового договору результати творчої діяльності

У випадку відсутності такого договору застосовується з**агальне правило**, передбачене ч. 2 ст. 429 ЦК: майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно.

Аналогічне правило застосовується і при розподілі права інтелектуальної власності на об'єкт, створений **за замовленням**. Як уже зазначалось, сторонам доцільно у договорі більш детально врегулювати свої права на такі об'єкти. Пояснюється це тим, що застосування загального правила про спільні права на службовий об'єкт у майбутньому може ускладнити взаємини з приводу цього об'єкта, якщо в певний момент працівник і роботодавець не зможуть досягти загальної згоди. З погляду права ідеальною є ситуація, коли на об'єкт має права тільки один суб'єкт. Це спрощує процес реалізації прав.

Суб'єкти інтелектуальної власності вправі укладати й інші договори стосовно об'єктів інтелектуальної власності. Головне, щоб їх умови не суперечили нормативним приписам актів цивільного законодавства України.

ВИСНОВОК З П’ЯТОГО ПИТАННЯ

До інших договорів, що укладаються у сфері інтелектуальної власності можна віднести договір про передачу ноу-хау (договір, за яким правовласник передає заінтересованим особам право на використання повністю або частково конфіденційних знань, що включають відомості технічного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, яка їх одержала), договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності (договір, що укладається між роботодавцем і працівником стосовно узгодження прав на створені у зв'язку з виконанням трудового договору результати творчої діяльності) та інші.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності – це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 1107 ЦК існують такі види договорів стосовно розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності:

ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

ліцензійний договір;

договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;

договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;

Авторський договір;

інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять слухачі повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: особливості договорів, що застосовуються у сфері права інтелектуальної власності, характеристику видів таких договорів, особливості їх укладення та розірвання, а також відповідальності сторні за невиконання або неналежне виконання таких договорів.

ТЕМА 5. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ВСТУП
1. Загальні положення про систему захисту прав інтелектуальної власності
2. Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності
3. Кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності
4. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності

ВИСНОВКИ З ТЕМИ
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-14 *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25/26. Ст. 131.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
5. Про авторське право і суміжні права : закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855

6. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: закон України від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80.
7. Про охорону прав на сорти рослин: закон України від 21.04.1993 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/3116-12
8. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: закон України від 15.12.1993 № 3687-XI URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12
9. Про охорону права на знаки для товарів та послуг: закон України від 15.12.1993 № 3689-XII URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12
10. Про охорону права на промислові зразки: закон України від 15.12.1993 № 3688-XII URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3688-12
11. Інтелектуальна власність та авторське право : до 100-річчя ОНПУ : навч. посібник / І. М. Чістякова [та ін.] ; ОНПУ. Київ : Каравела, 2019. 204 с.
12. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко та ін. : за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 374 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/44252/1/Intelektualna_vlasnist_2021.pdf
13. Інтелектуальна власність. Підручник. Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: Харків, «Федорко». 2021. 262 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55638/3/Book_2021_Popova_Intelektualna_vlasnist.pdf
14. Капінос М.М. Інтелектуальна власність: підруч. для студентів ВНЗ / М. М. Капінос, Е. Т. Лерантович, М. М. Солощук ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : НТУ «ХПІ», 2016. 347 с.
15. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2021. 540 с.
16. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
17. Цивільно-правова охорона та захист авторського права в сучасних умовах технологічного розвитку: монографія / Колектив авторів : О. О. Штефан, А. С. Штефан, І. І. Петренко, О. О. Мацкевич, В. М. Троцька, С. А. Петренко; за наук. ред. Н. М. Мироненко. К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. 341 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції аналіз та вивчення порядку захисту порушених прав інтелектуальної власності, особливості та підстави застосування способів цивільно-правововго, адміністративно-правововго та кримінального захисту порушених прав інтелектуальної власності.

ВСТУП

Людство почало осмислювати важливість законного використання інтелектуальної власності, тільки коли створило демократичне суспільство з законами, які контролювали всі аспекти її діяльності.

Наразі необхідність захисту інтелектуальної власності стала нагальною потребою. Незважаючи на досить розгалужену систему правових актів та державних органів, на які покладено обов’язок охорони та захисту порушених прав інтелектуальної власності, сьогодні існують певні проблеми у їх застосуванні та виконанні цими органами покладених на них функцій.

Саме тому дослідження системи захисту порушених прав інтелектуальної власності є актуальним питанням, якому й присвячена дана лекція.

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СИСТЕМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Незважаючи на окремі недоліки системи охорони прав на інтелектуальну власність, що склалася в Україні, в цілому можна стверджувати, що зазначена система відповідає міжнародним стандартам і може забезпечити належну охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності. Але такої оцінки не можна дати системі захисту прав інтелектуальної власності. Більше того, є всі підстави стверджувати, що захист прав інтелектуальної власності не відповідає сучасним вимогам.

Проте на сьогодні маємо систему захисту права інтелектуальної власності за чинним законодавством України про інтелектуальну власність та загальними засадами захисту прав. **У світовій практиці захист права інтелектуальної власності прийнято поділяти на два види – юрисдикційний і неюрисдикційний.** Юрисдикційний захист права інтелектуальної власності здійснюється у судовому порядку судами та іншими уповноваженими на це державними органами. Сутність цього захисту полягає у тому, що суб'єкт права інтелектуальної власності, право якого порушене, звертається до належного державного органу за захистом, який у разі необхідності і надає такий захист.

У свою чергу юрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності поділяється на окремі види – цивільно-правовий, кримінально-правовий і адміністративно-правовий. Крім того, цивільно-правовий спосіб може здійснюватись шляхом застосування загальних та спеціальних засобів захисту.

Юрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності здійснюється судами та іншими уповноваженими на це державними органами. Переважна більшість спорів з приводу авторського права і суміжних та патентних прав розглядаються судами загальної компетенції. Спеціалізованих судів Україна поки що не має.

За згодою сторін спір може бути розглянутий третейським судом. У разі, коли сторонами у спорі виступають юридичні особи, спір розглядається господарським судом.

Позивач на свій розсуд може звернутися за захистом свого порушеного права не тільки до суду, а й до відповідного державного органу управління або громадської організації. Він може звернутися до вищої організації відповідача, до творчої спілки, до якої входить відповідач, до антимонопольного органу. Такі спори частіше розв'язуються в адміністративному порядку.

Неюрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності характеризується тим, що це позасудовий захист, який здійснюється особою, право якої порушене, самостійно, але в межах закону. Такі засоби захисту застосовуються досить рідко. Особа, право якої порушене, може відмовитися від виконання певних дій, наприклад, відмовитися внести певні зміни до твору, що не були передбачені договором, або відмовитися від виконання договору в цілому.

Як уже зазначалося, цільної системи захисту права інтелектуальної власності в Україні ще немає. Є лише розрізнені, часто неузгоджені між собою правові норми, що містять чинні закони України про інтелектуальну власність.

Найбільш досконалою, хоча далеко не бездоганною, є система захисту авторського права і суміжних прав. Вона викладена в Законі України «Про авторське право і суміжні права». Ця система далека від зразкової, але вона краща від системи захисту права промислової власності. її характерними рисами є відшкодування заподіяної шкоди, у тому числі втраченої вигоди. Вона також передбачає обов'язок порушника відшкодувати витрати на адвоката, чого раніше чинне законодавство не знало, а також відшкодування моральної шкоди, що раніше не було властивим нашому законодавству.

У чинному законодавстві про авторське право є положення, за яким автору чи іншій особі, якій належать авторські права, при відшкодуванні заподіяних збитків надається право вибору – вимагати від порушника відшкодування заподіяної шкоди як моральної, так і матеріальної, повернення позивачеві одержаних від неправомірного використання твору доходів, грошової компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення – як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу, заборону опублікування творів, їх виконань чи постановок, випуску примірників фонограм, відеограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскацію) контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо у ході судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав; вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об’єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження. (ст. 52 Закону).

Крім цього, зазначений Закон передбачає накладення на порушника штрафу в розмірі 10 відсотків від присудженої позивачеві суми. Сума штрафу передається в установленому порядку до Державного бюджету України (ст. 52 Закону).

Щодо захисту права промислової власності, то його оцінки скоріше негативні, ніж позитивні. Закон України «Про охорону прав на винаходи і

корисні моделі» дуже стисло визначає дії, що вважаються порушенням патентних прав, передбачає можливість стягнення з порушника завданих збитків, включаючи неодержані доходи та відшкодування моральної шкоди.

Так, за ст. 34 вказаного Закону будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

На вимогу власника патенту таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки.

Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

Стаття 35 цього Закону встановлює, що захист прав на винахід (корисну модель) здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку з застосуванням цього Закону.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про: авторство на винахід (корисну модель); встановлення факту використання винаходу (корисної моделі); встановлення власника патенту; порушення прав власника патенту; укладання та виконання ліцензійних договорів; право попереднього користування; компенсації.

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» у порівнянні з патентними законами ніякими принциповими особливостями не відзначається. Стаття 20 закону встновлює, що будь-яке посягання на права власника свідоцтва,в тому числі вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

На вимогу власника свідоцтва таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки.

Власник свідоцтва може також вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати.

Захист прав на знак здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про: встановлення власника свідоцтва; укладання та виконання ліцензійних договорів; порушення прав власника свідоцтва.

Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» у частині захисту прав наближається до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» у розділі VI «Захист прав на сорт» питанню захисту прав присвячує три статті. Стаття 53 встановлює, що особа, права якої на сорт порушені, може вимагати: припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права

відносно становища, що існувало до порушення права; стягнення завданих збитків, включаючи не одержані доходи; відшкодування моральної шкоди; вжиття інших передбачених законодавством заходів, пов’язаних із захистом прав на сорти.

Стаття 54 зазначає, що особа, права якої на сорт порушені, може звернутися до суду за захистом цих прав. Норми статті 55 визначають відповідальність за порушення прав на сорти. Так,суд має право ухвалити рішення про: відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням прав на сорт, з визначенням розміру відшкодування; відшкодування збитків, завданих порушенням майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин; стягнення із порушника отриманого внаслідок порушення прав на сорт доходу, включаючи втрачену володільцем патенту вигоду; стягнення компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, з урахуванням того, чи було вчинене порушення без умислу чи навмисно, замість відшкодування збитків або стягнення доходу; припинення дії, яка створює загрозу порушення прав на сорт.

Суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

Суд також може постановити рішення про: вилучення з комерційного обігу чи конфіскацію незаконно одержаного відповідачем будь-якого матеріалу сорту та продукту, отриманого безпосередньо з нього (матеріал та продукт сорту, добросовісно набуті іншими особами, конфіскації не підлягають); вилучення чи конфіскацію матеріалів і/або обладнання, які були значною мірою використані для незаконного виробництва матеріалу сорту.

Більш детально викладені норми про захист прав на географічне зазначення у Законі України «Про правову охорону географічних зазначень», але й він не визначає конкретних санкцій за порушення цих прав.

Отже, можна констатувати, що кожний закон з охорони промислової власності має свою систему норм щодо захисту даного об'єкта промислової власності. Вони в основному передбачають лише дії, що визнаються порушенням того чи іншого патентного закону. Зазначені закони занадто в загальній формі визначають ці дії, без належної конкретизації.

У зазначених законах наводиться загальний перелік спорів, що розглядаються у судовому порядку. Проте цей перелік завершується нормою, що будь-які інші спори з приводу порушення того чи іншого патентного закону можуть розглядатися у судовому порядку.

Деякі закони як конкретні санкції за те чи інше порушення закону передбачають загальні цивільно-правові санкції – відшкодування заподіяних збитків та припинення порушення, інколи відновлення порушених прав. Інші патентні закони взагалі відсилають до норм цивільного права про відповідальність.

Таке розмаїття норм про захист права промислової власності не виправдане специфікою того чи іншого об'єкта промислової власності, хоча особливості, безперечно, є і вони враховуються.

ВИСНОВОК З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Отже, цільної взаємоузгодженої системи норм про захист права інтелектуальної власності чинне законодавство України не містить. У чинному законодавстві України про інтелектуальну власність більш вдалою склалася система захисту авторських і суміжних прав. Щодо захисту прав промислової власності, то її не можна визнати задовільною. Істотним недоліком системи захисту інтелектуальної власності є також її занадто низька ефективність. Порушники права інтелектуальної власності не дуже бояться застосування до них встановлених чинним законодавством санкцій. Інколи доходи від неправомірного використання чужого твору чи об'єкта промислової власності перевищують встановлені санкції у сотні раз і з лихвою перекривають понесені витрати.

Виходячи з реального стану речей, система захисту прав інтелектуальної власності, що склалася в Україні, потребує радикального і невідкладного перегляду й удосконалення. Не можна стверджувати, що наша держава у цій сфері нічого не робить. Але існуючі правові засоби захисту інтелектуальної власності не досягають мети, не забезпечують надійного та ефективного захисту права інтелектуальної власності.

ІІ. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Захисту права інтелектуальної власності на результати інтелектуальної діяльності ЦК України присвячує ст. 432, яка проголошує, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 цього Кодексу. Суд у випадках і в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування у засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Захист авторського права і суміжних прав.

Захист авторського права і суміжних прав встановлений Конституцією України, чинним Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими і нормативними актами. Основу цієї системи, безперечно, складають ЦК України та Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V «Захист авторського права і суміжних прав». Згідно з цими законами порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, є:

а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав та їхні майнові права, а також зловживання посадовими особами організації колективного управління службовим становищем, що призвело до невиплати або неналежних розподілу і виплати винагороди правовласникам;

б) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет;

в) плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

д) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

е) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

є) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

ж) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі;

з) камкординг (відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав), кардшейрінг (забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням

технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо), в обхід таких технічних засобів захисту, в результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту).

За ст. 52 Закону за захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції.

При порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, недотриманні передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, використанні творів і об'єктів суміжних прав з обходом технічних засобів захисту чи з підробленням інформації і (або) документів про управління правами чи створенні загрози неправомірного використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших порушеннях особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав мають право: а) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення; б) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення; в) подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди; г) подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій; д) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України; є) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; є) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень; ж) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження; з) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав; и) здійснювати захист авторського права і (або) суміжних прав у порядку, визначеному вказаною Закону.

За порушення авторського права чи суміжних прав Законом України «Про авторське право і суміжні права» встановлена цивільно-правова відповідальність порушника.

За ст.. 432 ЦК України суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності; 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності; 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Ст. 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права» розширює права суб’єкта авторського та суміжного права, чиї права порушені, і встановлює, що при порушенні авторських або суміжних прав суд має право постановити рішення чи ухвалу про: а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування; б) відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав; в) стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення; г) виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення - як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу; д) заборону опублікування творів, їх виконань чи постановок, випуску примірників фонограм, відеограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскацію) контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо у ході судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав; е) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об’єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження.

Суд також може постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів обходу технічних засобів захисту.

Також ст. 52^{-1} Закону визначає порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет. Так, при порушенні будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав (далі - заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення. Заявник звертається із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. Адвокат надсилає відповідну заяву, за умови ідентифікації заявника, встановлення його контактних даних та підтвердження наданими заявником документами факту наявності у заявника прав, про припинення порушення яких висувається вимога. Заявник надсилає заяву про припинення порушень власнику веб-сайту з одночасним направленням її копії постачальнику послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, окрім зазначених санкцій, стягнення штрафу в розмірі 10 відсотків від суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів направляється в установленому порядку до Державного бюджету України. Це вже є покарання за вчинення порушення авторського права і суміжних прав.

ЦК України не передбачає стягнення зазначених сум. Водночас до порушників авторського права і суміжних прав можуть застосовуватися загальні цивільно-правові способи захисту, про які йшлося вище.

Цивільно-правовий захист патентних прав.

Захист патентних прав засобами цивільного права здійснюється передусім патентними законами України – «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про промислові зразки», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» тощо.

Патентні закони України не містять чіткого визначення порушення патентних прав. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначає, що будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням його прав, що спричиняє відповідальність згідно з чинним законодавством України (ст. 34). Таке саме визначення містить і Закон України «Про охорону прав на промислові зразки».

Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» передбачає, що до порушеньправ на сорт відноситься привласнення авторства, що є порушенням

особистих немайнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин. Також вчинення без дозволу особи, яка має майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, будь-яких дій по відношенню до цього сорту, що потребують дозволу, вважаються порушенням майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин.

Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» також будь-яке посягання на права власника зареєстрованого компонування напівпровідникового виробу визнає порушенням його прав.

Отже, наведені закони порушенням визнають будь-яке посягання на права суб'єкта права промислової власності. Таке занадто загальне визначення не можна визнати виправданим. Інколи те чи інше посягання викликає сумнів у тому, чи є воно правопорушенням.

Зазначені закони наводять перелік спорів, що розглядаються в судовому порядку, при цьому додається норма, за якою розгляду в судовому порядку підлягають будь-які спори, що виникають у зв'язку із застосуванням патентних законів. Тому доцільність цієї норми фактично відпадає.

При порушенні патентних прав власник патенту має право вимагати: припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права, і відновлення становища, що існувало до порушення; стягнення завданих збитків, включаючи неодержані доходи; відшкодування моральної шкоди; вжиття інших передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом прав власника патенту.

Такі самі норми містить Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», за винятком однієї. Закон про промислові зразки не дає права власнику промислового зразка права на відшкодування моральної шкоди (ст. 26).

Більш розгорнуті норми щодо захисту прав містить Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів». За своїм змістом захист компонування напівпровідникового виробу наближається до захисту авторського права і суміжних прав. Проте зазначений Закон також не передбачає права на відшкодування моральної шкоди (ст. 21).

ВИСНОВОК З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Захисту права інтелектуальної власності на результати інтелектуальної діяльності ЦК України присвячує ст. 432, яка проголошує, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 цього Кодексу. Захист авторського права і суміжних прав встановлений Конституцією України, чинним Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими і нормативними актами. У цілому створена цілісна система захисту авторського права і суміжних прав, яка, як уже зазначалося, не є бездоганною. Основу цієї системи, безперечно, складають ЦК України та Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V «Захист авторського права і суміжних прав».

Що стосується цивільно-правововго захисту права промислової влансоті, то можна зробити висновок про те, що єдиної цільної системи захисту прав

промислової власності чинні закони України не створюють. Існуюча система недосконала і малоефективна. Не вироблено єдиних санкцій за порушення патентних прав. Деякі закони відсилають до загальних цивільно-правових санкцій відповідальності за порушення патентних прав. Спеціальних засобів вони не встановлюють. Відшкодування моральної шкоди передбачене лише за порушення патентних прав на винаходи і корисні моделі та прав на сорти рослин.

ІІІ. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У Кримінальному кодексі України захисту права інтелектуальної власності присвячені ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232.

Зокрема, ст. 176 КК України регламентує умови притягнення винної особи за порушення авторського права і суміжних прав, ця стаття присвячена кримінальній відповідальності за порушення в гуманітарній сфері інтелектуальної, творчої діяльності. Наприклад, ст. 176 КК України містить такі склади порушення авторського права і суміжних прав: 1) незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних; 2) незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- і відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації; 3) інше умисне порушення авторського права і суміжних прав.

Також в ст. 176 КК України зазначено, що може бути інше порушення авторського права і суміжних прав, то до цих випадків слід відносити лише: 1) вчиненні дій, які порушують майнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначеними ст.ст. 15, 39, 40, 41 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», з урахуванням передбачених ст.ст. 21–25, 42, 43 зазначеного Закону обмежень майнових прав; 2) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав, зокрема опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення; 3) плагіат — оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору; 4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ю терних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення; 5) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління; 6) публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Названі дії тягнуть кримінальну відповідальність за таких умов: — завдали особам, які мають авторське право або суміжні права шкоду у значному розмірі (такі дії караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або

позбавленням волі на той самий строк); — ці ж самі дії, які заподіяли зазначеним особам шкоду в великому розмірі або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб (такі дії караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років).

Ст. 177 КК України містить норми про порушення права на об’єкти промислової власності. Вона передбачає такі склади злочину в сфері промислової власності – незаконне використання винаходу (порушення прав на винахід), корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них або інше умисне порушення права на ці об’єкти. Кримінальна відповідальність за наведені правопорушення також настає лише у випадку наявності матеріальної шкоди у великому або в особливо великому розмірі. Розмір шкоди визначається за тими ж правилами, що і за порушення авторського права і суміжних прав. У ст. 177 КК України зазначено, що до відповідальності притягуються особи, які здійснюють незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об’єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

Названі дії тягнуть кримінальну відповідальність за таких умов: — завдали шкоду у значному розмірі (такі дії караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк); — ці ж самі дії, які заподіяли зазначеним особам шкоду в великому розмірі або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб (такі дії караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років).

При цьому матеріальна шкода у цих діох випадках вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі - якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Вказана стаття 177 КК України передбачає кримінально-правовий захист лише деяких об’єктів права промислової власності: винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми (компонування напівпровідникових виробів), сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції.

Відповідно до ст. 229 КК України предметом злочину є знак для товарів і послуг, фірмове найменування та кваліфіковане зазначення походження товару, а саме незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об’єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі. Використанням знака для товарів і послуг визнається: 1) нанесення його

на будь-який товар, упаковку в якій міститься товар, вивіску, пов’язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, продаж, імпорт та експорт; 2) застосування знака під час пропонування та надання будь-якої послуги; 3) застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет.

За цією статтею незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, - караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі - якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Законодавство України передбачає також кримінально-правові санкції за незаконне посягання на комерційну таємницю. Передбачається два, хоч і близьких, але порівняно самостійних, склади злочину, пов’язані з незаконним отриманням і незаконним розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Кримінальним злочином, відповідно до ст. 231 КК України, будуть умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб’єкту господарської діяльності. Такі дії караються штрафом від трьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Під комерційною таємницею розуміються відомості, пов’язані з виробництвом, технологіями, управлінням, фінансами та іншою діяльністю суб’єкта господарської діяльності, розголошення яких може завдати шкоди його інтересам. Збирання, поширення чи використання неправомірно одержаної комерційної таємниці є порушенням як кримінального, так і цивільного, господарського та антимонопольного законодавства.

Не охоплюються складом цього злочину випадки, коли особа випадково дізналась про відомості, що є комерційною або банківською таємницею, або коли такі відомості добровільно були повідомлені цій особі власниками, посадовими особами чи працівниками відповідного суб’єкта господарської діяльності.

Злочином, відповідно до ст. 232 КК України є також умисне розголошення комерційної таємниці або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій

ця таємниця стала відома в зв'язку з їх професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності. Розголошення інформації утворює склад злочину за умови, якщо воно вчинене без чітко вираженої згоди на це громадянина-підприємця, керівника (іншої уповноваженої особи) чи керівного органу юридичної особи-власника таємниці. Такі дії караються штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Притягнення до кримінальної відповідальності конкретних винуватців злочину не виключає заяву потерпілими цивільно-правових вимог про відшкодування заподіяних збитків (істотної шкоди). Істотна шкода, що спричиняється юридичній особі або підприємцеві — власнику комерційної або банківської таємниці має оціночних характер. Питання про наявність чи відсутність істотної шкоди вирішується у кожному конкретному випадку з урахуванням, зокрема, грошового розміру заподіяної шкоди та майнового стану власника відповідних відомостей.

ВИСНОВОК З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Аналіз КК України у сфері захисту права інтелектуальної власності показав відсутність єдиної, цілісної, ефективної і надійної системи правового захисту інтелектуальної власності. Держава докладає зусиль для посилення захисту права інтелектуальної власності, але поки що, на превеликий жаль, значних результатів не досягнуто. Отже, підводячи підсумок, можна дійти до висновку, що в умовах сьогодення необхідно, з одного боку, вдосконалювати кримінальне законодавство, що регулює діяльність і забезпечення належної реалізації права інтелектуальної власності, враховуючи стрімкий розвиток й широке коло відносин в сфері права інтелектуальної власності, які потребують необхідного надійного врегулювання та захисту.

IV. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності – це система передбачених нормами адміністративного права засобів, способів, які в межах юрисдикційної форми застосовуються з метою визнання, поновлення їх прав, усунення протиправних перешкод в їх здійсненні та притягнення винних у порушенні цих прав до відповідальності.

Органи, що здійснюють захист прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку Державна фіскальна служба України; Антимонопольний комітет України; Державний інспектор з питань інтелектуальної власності; органи Національної поліції.

1. ДФС відповідно до покладених на неї завдань: вживає заходів до захисту прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів.

2. Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; контролю за концентрацією, узгодженими діями суб’єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб’єктами природних монополій; сприяння розвитку добросовісної конкуренції; методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції; здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель; проведення моніторингу державної допомоги суб’єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції (ст. 3 Закону україни «Про антимонопольний комітет»).

За ст. 10 Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах.

Зокрема підлягають забороні:

1. всі дії, здатні яким би то не було способом викликати змішування відносно підприємства, продуктів чи промислової або торговельної діяльності конкурента;

2. неправильні ствердження при існуванні комерційної діяльності, що здатні дискредитувати підприємство, продукти чи промислову або торговельну діяльність конкурента;

3. вказівки чи ствердження, використання яких при здійсненні комерційної діяльності може ввести громадськість в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування чи кількості товарів.

За ст. 1 закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

До таких дій, зокрема, належать неправомірне використання позначень (ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»: Неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до

змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання), неправомірне використання товару іншого виробника (ст.. 5 Закону «неправомірним використанням товару іншого виробника є введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи»), копіювання зовнішнього вигляду виробу (ст.. 6 Закону «копіюванням зовнішнього вигляду виробу є відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання»), неправомірне збирання комерційної таємниці (ст.. 16. Закону «неправомірним збиранням комерційної таємниці вважається добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання»), розголошення комерційної таємниці (ст. 17 Закону), схилення до розголошення комерційної таємниці (ст.. 18 Закону), неправомірне використання комерційної таємниці (ст.. 19 Закону).

За ст. 28 Закону особи, права яких порушені діями, визначеними цим Законом як недобросовісна конкуренція, можуть протягом шести місяців з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав.

Закінчення строку звернення із заявою є підставою для відмови у прийнятті заяви, якщо орган Антимонопольного комітету України не визнає поважними причини пропуску строку звернення із заявою.

Вчинення дій, визначених Законом «Про захист від недобросовісної конкуренції» як недобросовісна конкуренція, тягне за собою відповідальність, передбачену цим Законом.

Так, за ст. 21 Закону вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф.

Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, передбачений частиною першою цієї статті, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Суми стягнутих штрафів та пені за прострочення їх сплати зараховуються до державного бюджету.

Особи, яким завдано шкоду внаслідок вчинення дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, можуть звернутися до суду із позовом про її відшкодування (ст. 24 Закону).

За ст.. 25 Закону у разі визнання вчинення порушень, передбачених статтями 4 і 6 цього Закону, органи Антимонопольного комітету України або особи, права яких порушені, мають право звернутися до суду із позовом про

вилучення відповідних товарів з неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта господарювання і у виробника, і у продавця.

Суб'єкт господарювання не може бути притягнутий до відповідальності за вчинення дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, якщо закінчився строк давності притягнення до відповідальності.

Строк давності притягнення до відповідальності за недобросовісну конкуренцію становить три роки з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення - з дня закінчення вчинення порушення.

Перебіг строку давності зупиняється на час розгляду органами Антимонопольного комітету України справи про недобросовісну конкуренцію.

3. Органи Національної поліції здійснюють захист порущених прав інтелектуальної власності у відповідності з нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. Так, стаття 51^2 Кодексу України про адміністративні правопорушення проголошує: «Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення».

4. Державні інспектори з питань інтелектуальної власності діють у ввідповідності з Положенням про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі, затвердженого Постановою КМУ від 17 травня 2002 р. № 674.

Державний інспектор відповідно до покладених на нього завдань: здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання вимог Законів України "Про авторське право і суміжні права", "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних", "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, матриць" та інших актів законодавства у сфері інтелектуальної власності у порядку, встановленому законодавством та цим Положенням; вживає заходів до припинення незаконного обігу товарів, вироблених з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема вилучення з обігу контрафактних примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, вироблених чи імпортованих з порушенням вимог законодавства, а також обладнання і сировини для вироблення дисків і матриць; з метою недопущення порушень прав інтелектуальної власності здійснює: Контроль за наявністю договорів на виробництво дисків і правильністю їх укладення; контроль за нанесенням спеціального

ідентифікаційного коду на всі диски, що виробляються; перевірку відомостей і даних, занесених суб'єктом господарювання, що виробляє диски, до спеціальних журналів, ведення яких передбачено законодавством; перевірку реєстрації у спеціальному журналі відомостей про обсяги виробництва дисків, замовлень та договорів на їх виробництво; контроль за обліком замовлень на виробництво дисків, обсягом їх виробництва, їх зберіганням та відвантаженням, внесенням відповідних даних до документів складського та бухгалтерського обліку; звертається до Мінекономрозвитку за дозволом щодо проведення планових та позапланових перевірок суб'єктів господарювання; видає суб'єктам сподарювання обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) щодо усунення порушень законодавства у сфері інтелектуальної власності, виявлених під час проведення перевірок діяльності зазначених суб'єктів, пов'язаної з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема розповсюдженням, прокатом, зберіганням, переміщенням примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм,баз даних, виробництвом, експортом та імпортом дисків і матриць, а також використанням, експортом та імпортом обладнання і сировини для їх вироблення; застосовує до суб'єктів господарювання у разі порушення ними законодавства про виробництво дисків спеціальні заходи в межах наданих йому повноважень; проводить планові та позапланові перевірки суб'єктів господарювання у процесі використання об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема розповсюдження, прокату, зберігання, переміщення примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних та виробництва дисків і матриць, а також використання експорту та імпорту обладнання і сировини для їх вироблення та у разі публічного і повторного виконання, сповіщення, демонстрації або використання іншим способом об'єктів авторського права і суміжних прав; проводить огляд речей і документів та вилучає у суб'єктів господарювання примірники аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, які виробляються,розповсюджуються, надаються у прокат, зберігаються, використовуються або переміщуються з порушенням вимог законодавства, обладнання і сировину для їх вироблення, електронну і комп'ютерну техніку для їх відтворення, а також відповідні документи; виконує інші функції в межах наданих повноважень.

Державні інспектори виконують покладені на них функції шляхом проведення перевірок, за результатами яких видаються акти перевірок та протоколи про адміністративне правопорушення реєструються державним інспектором в журналах обліку актів перевірок, протоколів про адміністративне правопорушення. Сторінки журналів повинні бути пронумеровані, прошнуровані, а також скріплені печаткою Мінекономрозвитку.

Державні інспектори також передбачені п. 10 ч. 1 ст. 255 Кодексу про адміністративні правопорушення України, і їм надано право складати протоколи щодо осіб, що вчинили правопорушення у сфері інтелектуальної

власності. Однак такі інспектори вперше були призначені на посади Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27 березня 2019 року.

ВИСНОВОК З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності – це система передбачених нормами адміністративного права засобів, способів, які в межах юрисдикційної форми застосовуються з метою визнання, поновлення їх прав, усунення протиправних перешкод в їх здійсненні та притягнення винних у порушенні цих прав до відповідальності.

Адміністративно-правові способи захисту розповсюджені незначною мірою.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Незважаючи на окремі недоліки системи охорони прав на інтелектуальну власність, що склалася в Україні, в цілому можна стверджувати, що зазначена система відповідає міжнародним стандартам і може забезпечити належну охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності. Але такої оцінки не можна дати системі захисту прав інтелектуальної власності. Більше того, є всі підстави стверджувати, що захист прав інтелектуальної власності не відповідає сучасним вимогам. Він не забезпечує надійного й ефективного захисту інтелектуальної власності. Недоліками існуючої системи захисту права інтелектуальної власної є також відсутність спеціалізованих судів і суддів, що зумовлює досить тривалі строки розгляду навіть не дуже складних справ з приводу порушення права інтелектуальної власності. Ще однією причиною недостатньої ефективності захисту права інтелектуальної власності є численні можливості уникнути відповідальності порушника за невиконання уже прийнятого судом рішення у справі на користь позивача, що дає йому можливість зволікати з виконанням довгі роки. Виходячи з реального стану речей, система захисту прав інтелектуальної власності, що склалася в Україні, потребує радикального і невідкладного перегляду й удосконалення.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять слухачі повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: порядок захисту порушених прав інтелектуальної власності, особливості та підстави застосування способів цивільно-правового, адміністративно-правового та кримінального захисту порушених прав інтелектуальної власності. Також слід знати особливості та спільні риси способів захисту, що застосовуються для захисту порушених авторського і суміжних прав та права патентної власності.